

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**SOSYOKÜLTÜREL DEĞİŞİMLERİN IRAK AİLE
YAPISINA ETKİSİ**

Ali Najeeb Hamad HAMAD

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Şahin DOĞAN

Çankırı – 2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SOSYOKÜLTÜREL DEĞİŞİMLERİN İRAK AİLE
YAPISINA ETKİSİ

Ali Najeeb Hamad HAMAD

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Şahin DOĞAN

ankırı – 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iii
TEZ KABUL VE ONAY	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	viii

1. GİRİŞ	1
-----------------------	----------

2. YÖNTEM	3
2.1. Araştırmanın Problemi	3
2.2. Araştırmanın Önemi	4
2.3. Araştırmanın Hedefleri	5
2.4. Araştırmanın Yöntemi	5

3. KAVRAMSAL BOYUT VE TARTIŞMA	7
3.1. Araştırmada Geçen Terimler	7
3.2. Konuyla İlgili Daha Önce Yapılan Çalışmalar.....	8
3.2.1. Ali al-wardi, “modern irak toplumu üzerine bir inceleme.”	8
3.2.2. Nahid abdul-karim hafız, “bilgi devrimi ve toplumu nasıl değiştirdiği”	11
3.2.3. Majd al-din khairy, “ürdün'deki bazı çekirdek aile ilişkileri”	12
3.2.4. Ali hussein hatim, “değişen irak ailesinde baba otoritesi”	12
3.2.5. Ahmed jasim mutarad, “sosyal ve ekonomik değişimlerin irak köy ailesi üzerindeki etkileri: alan çalışması”	13
3.2.6. Hüseyin şerabi, “arap ailesinde ebeveyn otoritesi ve toplum üzerindeki etkileri”	13
3.2.7. Qais al-nouri, “bir kalkınma projesi olarak aile”	14
3.3. Irak Aile Yapısının Sosyal ve Kültürel Durumu	15
3.4. Iraklı Ailelerin Sosyal Durumu	16
3.5. Değişime Etki Eden Faktörler	23
3.5.1. Eğitim (education).....	23
3.5.2. Küreselleşme (globalization).....	23
3.5.3. Kalkınma (development).....	24
3.6. Iraklı Ailelerin Kültürel Durumu.....	24
3.6.1. Ailedeki kültürel faktörler	25
3.6.2. İçerden bilinçlendirme:.....	26
3.6.3. Dışardan kültürlenme	27
3.6.4. Kültürel değişim	27
3.7. Irak Ailesinin Kültürel Gelişimi:.....	28
3.7.1. Aile ve kültürel gelişim	32
3.7.2. Iraklı aileler arasında kültür ve çevre bilincinin gelişmesini engelleyen bazı önemli etkenler.....	33
3.8. Sosyal ve Kültürel Değişimlerin Irak Ailesi Üzerindeki Yansımaları	36
3.8.1. Aileyi etkileyen sosyal değişiklikler	37

3.8.2. Kültürel değişimlerin aileye etkisi.....	40
3.9. Sosyokültürel Değişimin Irak Aile Yapısına Yansımaları	42
3.9.1. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki	42
3.9.2. Küreselleşen dünyada çocuk eğitimi sorunu	43
3.9.3. Medya akışı ve bilgi devrimi.....	44
3.9.4. Tüketim kültürü ve bireysel değerlerin yayılması.....	46
3.9.5. Kimlik tehdidi.....	47
3.9.6. Ebeveynlerin ekonomik durumu	47
3.9.7. Ebeveyn terbiyesi	48
3.9.8. Eşler arasındaki ilişkiler	49
3.9.9. Kardeş ilişkileri	49
3.9.10. Sosyal sınıf	50
3.9.11. Din ve inançlar	50
3.9.12. Aile yapıları ve kültürel seviyeler	50
3.9.13. Doğal çevre.....	51
3.9.14. Kültür.....	51
3.9.15. Modern iletişim araçları	52
3.9.16. İşsizliğin yaygınlaşması	52
3.9.17. Çocuk cinsiyeti (erkek veya kız) ve doğum sırası.....	52
4. SONUÇ	53
KAYNAKÇA	54
ELEKTRONİK KAYNAKÇA.....	58
ÖZGEÇMİŞ.....	59

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Sosyokültürel Değişimlerin Irak Aile Yapısına Etkisi* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

25/10/2023

İmza

Ali Najeeb Hamad HAMAD

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ali Najeeb Hamad HAMAD tarafından hazırlanan *Sosyokültürel Değişimlerin Irak Aile Yapısına Etkisi* başlıklı bu çalışma, 25/10/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Sosyoloji* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Şahin DOĞAN	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Tefvik ERDEM	İmza:
Üye	: Prof. Dr. İsmail HANOĞLU	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 19/10/2023 tarih ve 2023/45-03(B) sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu araştırmamız, Irak toplumunun sosyal ve kültürel değişimini ele almaktadır. Irak'ın toplumsal yapısında yaşanan bu değişimin aile yapısını hangi açılardan ve nasıl etkilediğini literatürde yer alan çalışmalarla ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmamız toplam dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışma konusuna genel hatlarıyla değinilmiştir. Yöntem bölümünde araştırmanın problemi, önemi, hedefleri ve yöntemi açıklanmıştır. Üçüncü bölümde Irak'taki ailelerin sosyal durumları ve bulunmuş oldukları toplum içindeki konumları ve toplumda meydana gelen sosyokültürel değişikliklerin aileler üzerine etkisi ele alınmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca sosyokültürel değişimlerin Irak ailesi üzerindeki yansımaları genel çerçevede verilmeye çalışılmıştır. Buna bağlı olarak aile içi parçalanmaya etki eden faktörler, özellikle ekonomik zorluklar, iletişim sorunları ve eğitim düzeyi gibi unsurlar, detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Aynı zamanda kültürel değişimlerin aile yaşantısına etkilerine de değinilmiştir. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

Yüksek lisans ders dönemi ve tez yazım sürecinde tecrübesi ve akademik donanımıyla hep yanımda olan, desteğini hiç esirgemeyen değerli tez danışman hocam Sayın Doç. Dr. Şahin DOĞAN'a sonsuz şükranlarımı sunmak istiyorum. Tez savunma jürisinde yer alıp yorum, görüş ve önerilerini paylaşan Sayın Prof. Dr. Tevfik ERDEM ve Sayın Prof. Dr. İsmail HANOĞLU hocalarıma çok teşekkür ederim. Tezin formatının ve yazım dilinin düzenlenmesinde yardımcı olan arkadaşlarım Emre Ziya ATLI ve Fatma SARAÇOĞLU'na katkıları için teşekkür ederim. Tez yazma konusunda beni cesaretlendiren, yönlendiren, destekleyen ve üzerimde çok fazla emekleri olan arkadaşlarıma ve kıymetli aileme ayrıca çok teşekkür ederim.

25/10/ 2023

Ali Najeeb Hamad HAMAD

ÖZET

Tezin Başlığı : Sosyokültürel Değişimlerin Irak Aile Yapısına Etkisi
Tezin Yazarı : Ali Najeeb Hamad HAMAD
Danışman : Doç. Dr. Şahin DOĞAN
Anabilim Dalı : Sosyoloji
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 25/10/2023

Bu tez çalışmasında, Irak aile yapısının konumu ve toplumsal yapıda meydana gelen sosyokültürel değişimler tarihsel bağlamda ele alınmıştır. Konuyla ilgili daha önce yapılan araştırmalar derlenmiş ve sosyokültürel yapıda yaşanan değişimlerin aileye etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Literatürde yer alan çalışmalarda göç, kentleşme, medya, modern bireyci hayat tarzı, tüketim toplumu ve küreselleşmenin değişimi etkileyen en önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir. Özellikle sosyal medya ve diğer iletişim araçlarının Irak'ta kültür ve davranışların değişiminde son derece etkili olduğu görülmüştür. Bunun sonucunda Irak aile yapısının etkileşim ve iletişim biçimlerinde değişimler meydana gelmiştir. Bu durumun toplumun en temel yapı taşı olan aileyi olumsuz etkilediği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Fakat bu olumsuz değişimlerin etkisini önlemek için henüz önemli bir girişimin olmadığı sonucuna da ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Irak, Toplum, Aile

ABSTRACT

Thesis Title : The Impact of Sociocultural Changes on the Iraqi Family Structure
Author : Ali Najeeb Hamad HAMAD
Supervisor : Associate Professor Dr. Şahin DOĞAN
Department : Sociology
Thesis Type : Master's Thesis
Date : 25/10/2023

In this thesis, the position of the Iraqi family structure, the sociocultural changes in the social structure are considered in a historical context. Previous research on the subject has been compiled and the impact of changes in the sociocultural structure on the family has been tried to be determined. In the studies published in the literature, it has been determined that migration, urbanization, media, modern individualistic lifestyle, consumer society and globalization are the most important factors affecting change. In particular, social media and other communication tools have been found to be extremely effective in changing culture and behavior in Iraq. As a result, changes have occurred in the interaction and communication forms of the Iraqi family structure. It has been shown by the studies that this situation negatively affects the family, which is the most basic building block of society. However, it has also been concluded that there is no significant attempt yet to prevent the impact of these negative changes.

Keywords: Iraq, Society, Family

KISALTMALAR

Vb.	Ve benzeri.
S.	Sayfa
Çev.	Çeviren

1. GİRİŞ

Toplumsal değişim, beşeri toplulukların çoğunu etkileyen ve insanlık tarihinde hep var olan bir olgudur. Kavram, toplumun demografik yapısında ve kurumlarında meydana gelen yapısal değişiklikleri ve toplum-birey-yapı arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşimi ifade etmektedir. Bununla birlikte, farklı değerler, eğilimler ve davranış kalıplarındaki değişiklikleri içermekte ve kültürlerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Aile sorunlarına olan ilgi, insanlığın sistemli düşünme sürecinin ilk aşamalarından itibaren başlamıştır. Tarihsel süreçte yaşanan gelişmeler aile yapısında değişime neden olmuş ve aile sorunları bu değişime etki eden faktörler açısından ele alınmıştır. Bu sorunların tespiti toplumların yapısındaki bütünlüğün sağlanması öne çıkarılarak yapılmıştır. Aile sorunlarına yönelik konular geleneksel aile yapısının değişimi, kadının kendini geliştirmesi ve iş gücüne katılması, kentleşmenin yaygınlaşması, kırdan kente göç, eğitim ve sağlık imkanlarının artması ve gündelik hayat tarzının dönüşümü üzerinden tartışılmıştır.

Irak'ta 2003 yılından bu yana meydana gelen toplumsal ve kültürel değişiklikler, Irak aile yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. Son yıllarda gözlemlenen başlıca değişikliklerden biri, ülkenin petrol üretiminde artış olmasına rağmen, bu artış toplumsal sınıflara aynı oranda ve olumlu biçimde yansımamıştır. Bunun dışında nüfusun yaşlanması, sosyoekonomik ve kültürel yapıda değişimlere neden olmuştur. Ayrıca gelir eşitsizliğindeki artışın toplumsal hareketliliğe ve siyasi istikrara olumsuz etkisinin olduğu da görülmektedir. Bu durumun sonuçları aileye olumsuz biçimde yansımaktadır. Aile yapılarının olumsuz bir şekilde etkilenmesi bununla da sınırlı değildir. Irak toplumunu olumsuz etkileyen diğer bir etken ise kültürel mirasın yağmalanmasıdır. Bu ise tarihi ve kültürel sitelerin yağmalanması ve tahrip edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu, ailelerin milli kimliklerini ve kültürel miraslarını kaybetmelerine yol açmaktadır.

Geleneksel Irak aile yapısı, genellikle babanın baskın olduğu bir yapıdır. Geleneksel aile tipinde geniş aile daha yaygındır. Bu geniş aileler, büyükanneleri, büyükbabaları, teyzeleri, amcaları ve kuzenleri içermektedir. Bu yapı, güçlü aile bağlarına ve aile üyelerinin birbirlerine karşı olan sorumluluklarını yerine getirme anlayışına

dayanmaktadır. Ayrıca Irak kültüründe şeref, yaşlılara saygı ve itaatin önemli değerler olduğu kabul edilmektedir. Babanın aile geçimini sağlama sorumluluğunu taşıdığı geleneksel Irak aile yapısında, anne genellikle çocukların ve ailenin bakımından sorumludur. Çocuklardan, anne-babalarına ve yaşlılara karşı itaatkar ve saygılı olmaları beklenmektedir.

Şehre göç etme ve modern hayat tarzının yaygınlaşması, aile birimlerinin daha küçük hale gelmesine yol açmıştır. Eğitimlerini sürdürmek ve iş fırsatlarını değerlendirmek amacıyla ailelerinden uzaklaşan gençlerin sayısı artmıştır. Bu, geleneksel geniş aile yapısının çöküşüne ve modernist değerlere ve yaşam tarzlarına maruz kalınmasına yol açmıştır. Gençler, özgürlük gibi bireysel değerleri daha fazla benimsemiş, aile içi sorumluluklara karşı uzak durmuşlardır. Ayrıca cinsiyet rollerindeki değişiklikler, Irak aile yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Günümüz Irak toplum yapısında kadınlar eğitim ve iş hayatına daha fazla ilgi göstermekte ve bu durum ailede geleneksel kadın rolünde farklılaşmaya yol açmaktadır.

Irak aile yapısında yaşanan değişimler hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Daha küçük aile yapıları, bireyler için daha fazla özgür alanların açılmasına olanak sağlamaktadır. Kadınların eğitim ve iş gücüne katılımının artması, cinsiyet eşitliği konusunda olumlu bir rol oynayabilmektedir. Ancak bu değişiklikler aynı zamanda geleneksel aile bağlarının zayıflamasına ve geleneksel değerlerin kaybolmasına yol açmaktadır. Bununla beraber bireysel eğilimlerin artmasına, yaşlıların konumu ve bakımında sorunların oluşmasına ve kuşaklararası ilişkilerin zayıflamasına da yol açabilmektedir.

Geleneksel değerlerle modern yaşam tarzları arasında bir denge oluşturmak Irak aile yapısı için önem arz etmektedir. Çünkü geleneksel Irak aile yapısı güçlü aile bağlarına ve aile üyelerine karşı duyulan sorumluluk bilincine dayanmaktadır. Fakat sosyokültürel değişimler, modernleşme ve göç sonucunda modernist değerlerin ve yaşam tarzlarının benimsenmesi ve cinsiyet rollerindeki değişiklikler bu yapıyı sarsmıştır. Dolayısıyla, Iraklı ailelerin bu değişimlerle başa çıkabilmesi ve güçlü aile bağlarını ve kültürel kimliklerini koruyabilmesi için geleneksel değerlerle modern yaşam tarzları arasında hassas bir denge kurmaları gerekmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Problemi

Toplumlar, bireylerin sosyal, politik, ekonomik vb. alanlardaki gelişmeleri ile ortaya çıkmakta ve zaman içerisinde değişime uğramaktadırlar. Değişim, doğal bir süreç olup, geri döndürülmesi veya durdurulması mümkün değildir. Evren, milyonlarca yıl boyunca sürekli değişmekte, insanlar da sürekli değişen evrenin bir parçası olduğu için doğal olarak kültür ve medeniyetleriyle birlikte sürekli bir değişim içindedir. Genel olarak toplumların belirgin bir özelliği olan bu değişim, tüm sosyal sistemlerin yapısını ve işleyişini etkilemektedir. Bunun sonucu olarak, toplumlar arasında değerlerden kaynaklanan birçok olumlu ve olumsuz davranış şekli ortaya çıkmaktadır.

Aile, bir toplumun temel birimi olarak kabul edilmekte ve toplumsal ve kültürel dokunun oluşumunda temel bir rol üstlenmektedir. Bunun beraber aile, toplumun hareketliliğini yansıtmakta ve etrafındaki sosyal ve kültürel değişikliklerden etkilenmektedir. Irak'ta, zengin kültürel mirasa sahip olan tarihi bir millet olarak hızlı değişimlere sahne olmuştur. Bu değişimler, Irak ailelerinin üzerinde inkar edilemez bir etki bırakmıştır.

Sosyokültürel değişimler, bir toplumun temel dokusunu büyük ölçüde etkilemekle beraber birtakım zorlukların yanında yeni olanaklar da ortaya çıkarmaktadır. Bu değişimler, ülke (Irak) tarihinde kritik bir dönemde yaşanmış olan ekonomik, siyasi, teknolojik ve kültürel gelişmelerle de ilgilidir. Bu bağlamda, bu değişimlerin Irak aile yapısı üzerindeki etkisini anlamak, gelecekte sürdürülebilir ve başarılı bir toplum inşa etme girişimlerine yön vermek için son derece önemlidir.

Irak'ta yaşayan aileler yaşanan sosyokültürel değişimden bazı yönleriyle olumlu biçimde etkilense de bazı konularda zorluk çekmektedirler. Eğitim düzeyinde artışın yaşanması ve kadınların toplumda ve iş dünyasındaki rolünün artması olumlu değişimler olarak görülmektedir. Yaşanan zorluklar arasında ise değerler ve inançlardaki olumsuz değişiklikler, teknolojiye olan aşırı ilgi ve basın yayın organları ile sosyal medyanın kültüre ve sosyal ilişkilere olan olumsuz etkileri yer almaktadır.

Bütün bu değişiklikler toplumu ve toplumda yaşıyan bireyleri etkilediğinden aile, toplumun temel birimi olarak, bu değişikliklerin sonuçlarına ister istemez maruz kalmaktadır. Bunun neticesinde aileler de bu değişikliklere uyum sağlamaya çalışmakta, bu yeni koşullar altında çocuklarla iletişim sağlamak için yeni yöntemler ve yaklaşımlar bulmak için çaba sarf etmektedirler. Ayrıca, internet, uydu yayınları ve modern medya gibi bilgi ve iletişim araçlarını da çocukların eğitiminde kullanmaktadırlar. Sosyal medya platformları (Facebook, Twitter, Instagram, Telegram) gibi iletişim araçları, toplumu derinden etkileyen değiştirilmesi zor etkiler bırakarak karşımıza çıkmakta ve aile üyeleri arasındaki etkileşime de yeni boyutlar kazandırmaktadır.

Temel sorumuz şu şekildedir: Irak toplumsal yapısında yaşanan sosyokültürel değişimlerin Iraklı aileler üzerindeki etkileri nelerdir?

2.2. Araştırmanın Önemi

Aile, eski çağlardan günümüze kadar toplumsal düzenin temel taşı olmuştur. Toplumsal kurumlar içinde yeri doldurulamayacak bir konumdadır. Ailenin temel görevi topluma yeni bireyler kazandırmak ve bu bireylerin kişiliklerini sağlam temeller üzerine bina etmektir. Bu, toplumun en zorlu görevlerinden biridir. Dolayısıyla aile, toplum içinde çok önemli bir rol oynamaktadır.

Toplumsal değişimler olumlu ya da olumsuz olarak aile yapısını ve işlevlerini etkileyebilmektedir. Aile yapısındaki bu değişimlerin boyutu çok yönlüdür ve etkisi yaygındır. O yüzden değişimin boyutu ve yaygın etkisi bilimsel çalışmalarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fakat yapılan tüm çalışmaların derlenerek konunun tüm yönleriyle tartışıldığı ayrı bir araştırma konusu literatürde yeterli birikime ulaşmamıştır. Oysa, konuyla ilgili yapılan tüm çalışmalarda elde edilen bulguların tartışılması ve toplumda meydana gelen değişikliklerin Iraklı aileler üzerindeki etkisinin anlaşılması çok önemlidir. Bu çalışmada varılmak istenen hedef budur ve bu yönüyle literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

2.3. Araştırmanın Hedefleri

Her araştırmanın belirli birtakım amaçları bulunmakta ve bu amaçlara ulaşılması hedeflenmektedir. Örneğin bilimsel araştırmalarda araştırmacı, kesin cevaplar elde etmeyi istedikleri sorularla başlamakta ve araştırmanın amaçları doğrultusunda farklı sorular sormaktadırlar. Dolayısıyla bu araştırmada şu amaçlara ulaşmak hedeflenmiştir:

1. Aile kurumun ne işe yaradığı ve ne kadar önemli olduğunu yapılan bilimsel çalışmalardan örnekler sunarak anlatabilmek.
2. Sosyal ve kültürel ilişkilerin aile yaşamına nasıl yansıdığını belirleyebilmek.
3. Irak'ta toplum, kültür ve ekonomide meydana gelen değişikliklerin ne olduğunu belirleyebilmek.
4. Bu değişikliklerin Irak aileleri üzerindeki etkilerini ortaya koyabilmek.
5. Sosyal değişikliklerin aile hayatına nasıl etki ettiğini anlayabilmek.
6. Devlet kurumları, sivil toplum örgütleri ve özellikle insan ve doğa odaklı kalkınma konularının önemine dikkat çekebilmek.
7. Değişimi anlamaya ve bu değişikliğe uygun politikalar geliştirmeye yardımcı olacak öneriler sunabilmek.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada yöntem olarak teorik yaklaşım tercih edilmiş ve konuyla ilgili derleme, karşılaştırma ve tartışma yapılmıştır. Sosyokültürel değişimlerin Irak aile yapısına etkisini belirleyebilmek için bu konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar derlenmiştir. Literatür taramasında sadece Irak toplum yapısı ve ailesi üzerine yapılan çalışmalara bakılmamıştır. Irak toplum yapısıyla benzer özellikler gösteren Arap toplumları (Ürdün örneği vb.) üzerinden yapılan çalışmalar da dikkate alınmış

ve kapsam genişletilmiştir. Bu çalışmaların bulgularının genel çerçevesi sosyoloji literatüründen yararlanılarak oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırma konusunun boyutu ve kapsamı yapılan çalışmalar dikkate alınarak tartışılmıştır. Toplumsal yapıda oluşan değişimin Irak aile yapısına etkisini daha önce yapılan çalışmalar hangi faktörleri dikkate alarak araştırmıştır, hangi konuları tartışmıştır, hangi bulguları elde etmiştir ve hangi sonuçlara ulaşmıştır? Bu çalışmada bu soruların cevapları aranmış ve tüm çalışmalar teorik boyutta derlenmiştir.

3. KAVRAMSAL BOYUT VE TARTIŞMA

3.1. Araştırmada Geçen Terimler

Sosyal Değişim: Bir durumdan diğerine geçiş veya bir şeyin doğası, içeriği veya yapısında meydana gelen değişiklik olarak tanımlanabilir (Omar, 1996). Aynı zamanda toplumsal sistemlerle ilgili yapı ve işlev değişiklikleri anlamına da gelmektedir (Al-Atiyah, 1979). Bu, toplum içinde meydana gelen değişiklikleri veya bir süreç içinde toplumsal yapıdaki dönüşüm ve değişimleri ifade etmektedir (Al-Toubi, 1996).

Aile: Aile, farklı kişilerce farklı tanımlarla ele alınmış olunmasına rağmen, genel olarak toplumun temel birimini oluşturan ve çeşitli ilişkileri, rolleri ve işlevleri içeren en temel yapı olarak kabul edilmektedir. Ailenin üzerinde ittifak edilen ortak bir tanımı yoktur. Sosyologlar aile kavramını çeşitli şekillerde tanımlamışlardır. Bu tanımların bazıları şunlardır:

- Aile, insanların türlerinin devamını sağlamak amacıyla oluşturduğu ilk toplumsal birliktir (Ghaith, 1967).
- Aile, insan türünün çeşitliliğini korumaya teşvik eden toplumsal bir örgüttür. Bu örgüt bir dizi kuralla ve toplumun ihtiyaçlarıyla belirlenmektedir (Al-Hasan, 1983).
- Aile, duygusal bir ilişki ile bir erkek ve bir kadını, çocukları ve aile üyelerini birleştiren ikili bir birimdir (Ihsan, 1993).
- Aile, sosyal, etik, fiziksel ve duygusal bağlarla birleşen bireyler arasında resmi bir birliktir (Qabari, 1989).

Toplum: “Toplum” kelimesi, “cema” (جَمْع) kelimesinden türetilen bir terimdir. Bu kelime “farg” (فَرْق) kelimesinin zıttı olup “mufta'al” (مُفْتَعَل) kalıbından türetilmiştir. Bu terim, bir araya gelinerek oluşturulan bir grup insanı ifade etmektedir. Bu açıklama, “toplum” kelimesinin yanlış olduğunu, bunun yerine “cema” (جَمَاعَة) kelimesinin kullanılması gerektiğini savunanlara bir yanıt niteliğindedir. Toplumun

farklı yönlerini incelemeyi amaçlayan bilim dalına ise "sosyoloji" denmektedir (Mansour, 2013).

Toplum kelimesi sözlükte bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu insan topluluğunu ifade etmektedir. Bu bireyler, genellikle bir dizi kurallar, gelenekler ve yasalar çerçevesinde ortak çıkarlar için bir arada yaşamaktadırlar (<https://mawdoo3.com/>). Toplum kelimesi, politik, sosyal ve psikolojik açılardan birçok farklı tanımlamaya sahiptir. Ancak en yaygın kabul gören tanıma göre, toplum, çok sayıda yerleşik bireyin bir araya geldiği, bu bireylerin sosyal ilişkiler ve ortak çıkarlarla birbirlerine bağlı olduğu bir yapıdır. Bu bağlar, sosyal istikrarı sağlama amacı taşıyan, belirli araçlarla desteklenen ve bireylerin davranışlarını düzenleme görevine ve yetkisine sahip olan otoritenin bir parçasıdır (Al-Jazouli, 2014).

Toplum sadece bir dizi fikir değil, yaşayan bir insan topluluğudur. Bu insanlar, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen ve sürekli olarak hayatlarını idame ettirebilen, kadın ve erkeklerin bir arada yaşadığı bir gruptur. Toplum kavramı, sosyologlar tarafından bireylerin ait olabileceği en büyük grup olarak tanımlanmıştır. Ayrıca toplum bireyleri sürekli olarak kendine adapta eden bir kapasiteye sahiptir. Bunun dışında herhangi bir toplum için belirli sabit sınırlar çizmek zor kabul edilmektedir. Çünkü bu sınırlar, belirlenecek amaca ve koşullara bağlı olarak değişebilmektedir (Al-Juhari, 2007).

3.2. Konuyla İlgili Daha Önce Yapılan Çalışmalar

3.2.1. Ali al-wardi, “modern irak toplumu üzerine bir inceleme.”

Bu çalışma, modern Irak toplumunu inşa etmede ekonomik ve siyasi kültürün önemini incelemeyi amaçlamaktadır.

“Medeniyet” kavramının tanımındaki karmaşıklığı gidermek için sosyokültürel kavramına başvurmaktadır.

Sosyokültürel kavramı, milletlerin kültürlerinin bir parçası olan dinî, ahlaki, hukuki, sanatsal, endüstriyel, dilbilimsel ve mitolojik gibi çeşitli yaşam alanlarını içeren bir

dizi gelenek, kural ve düşünceden oluşmaktadır. Sosyokültürel, ayrı parçalardan oluşan basit bir grup değil, daha ziyade birbirleriyle uyumlu ve birbirine bağlı bir bütündür, öyle ki parçalar, bir bütün halinde tek başına sahip olmadığı yeni özelliklere sahip olmaktadır. Nasıl ki her bireyin kendine özgü bir kişiliği varsa aynı şekilde her milletin de kendine has bir kültürü bulunmaktadır.

Sosyal alandaki değişiklikler aynı şekilde bireylerin kişiliklerine de yansımaktadır. Örneğin, Irak'taki kabile üyeleri için en önemli hedef, geleneksel Bedevi değerleri korumaktır. Bu değerler, misafirperverlik ve dayanışma gibi özelliklerle kendini göstermektedir. Özellikle bu değerler kırsal bölgelerdeki erkekler ve kadınlarda bulunması gereken davranış biçimleridir. Başka bir deyişle, her bireyden örnek davranışlar sergilemesi, uygun olmayan davranışlardan kaçınması beklenmektedir. Ancak, hükümetin toplumun genel çıkarı adına bedevileri topraklardan en iyi şekilde yararlanmaları için teşvik etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, hükümetin otoriterlik ve zorbalık gibi olumsuz politikaları nedeniyle kendilerinden beklenen davranış biçimlerinden uzaklaşabilmektedirler. Bunun sonucunda ise Irak halkı, hayatta kalmak ve geçimlerini sağlamak için hırsızlık ve rüşvet gibi farklı sapkın yöntemlere başvurabilmektedir.

Irak Sınırları İçinde: 19. yüzyılın ortalarından itibaren, Irak şehirlerinde hızlı bir nüfus artışı ve şehirleşme yaşanmıştır. Bu ise onların geleneksel Bedevi yaşam biçimine karşı bir meydan okuma anlamına gelmekteydi. Bu süreçte, çocuklara medreselerde değil de okullarda eğitim verilmesi, daha çok mal kazanmak için hoşgörü yerine güçlü olma anlayışı gibi coğrafi ve kültürel faktörler, Irak'ı yoğunluğu bölgeden bölgeye değişen “kültürel çatışma” olarak adlandırılan bir sürece sürüklemiştir.

El-Rusubiye Bölgesi: Orta ve Güney Irak, Irak'ın toplumsal kimliğinin oluştuğu ve bireysel özelliklerin belirginleştiği tarihsel ve coğrafi olarak önemli bir bölge kabul edilmektedir. Bu bölgelerde, bireyin kişiliğini oluşturan özelliklerinin geliştiği dönemdeki sosyal yapıların izleri bulunmaktadır. İlk aşamalarda, çoğu kabileler göçebe bir yaşam sürdürmekte ve sürülerle ilgilenmekteydi. Ancak daha uzun bir süre zarfında bu kabileler eşitlik temelinde bir toplum yapısı oluşturmuş, tarım ve hayvancılık gibi şehir yaşamıyla ilişkilendirilen mesleklere yönelmişlerdir.

Bazı bedevi kabileler medeniyeti daha hızlı benimserken, bazıları medeniyetten uzaklaşıp geleneksel bedevi yaşam tarzına geri dönme eğiliminde olmuşlardır. Bunun muhtemel nedeni modern medeniyetin adımlarının atıldığı ilk döneme denk gelmiş olmalarıdır. Diğer yandan, zayıf hükümetlerle medeniyet oluşumları zayıflayan kabileler, sürekli bir savaşın içine girmişlerdir. Bu dönem boyunca kabileler, kendi aralarında ve hükümetle sürekli bir çatışma içinde olmuşlardır.

Özellikle şehirlerde kentsel mesleklerin yaygınlaşmasıyla kırsal bölgeler arasındaki Bedevi ve medeniyet çatışması çöllerle şehirler arasında yaşanmış, kırsal bölgeler ise bu çatışmanın ortasında kalmıştır. Geçmiş yüzyıllarda Bedevi gelenekleri taşıyan kabileler, kırsal bölgelere sızmış ve zaman içinde bu bölgeleri etkilemiştir. Buna karşın son yüzyılda ise şehirlerde yaşayan bazı kimseler, kırsal bölgelere yayılmış ve geleneksel yaşam tarzını yavaşça değiştirmiştir.

Bu çatışmanın yoğunluğu, birkaç ana faktöre bağlı olarak değişmektedir. Bunların bazıları şu şekildedir:

- Bedevi Etkisi: Bazı bölgelerde Bedevi gelenekleri ve yaşam tarzı şehirleri daha fazla etkiler. Bu, çatışmanın yoğunluğunu artırabilir.
- İzolasyon: Şehirlerin dış dünyadan izole olma derecesi de çatışmayı etkileyebilir. Daha izole bölgeler, geleneksel yaşam tarzını sürdürme eğiliminde olabilir.
- Pazarlar ve Göç: Pazarların büyüklüğü, göçmenlerin ve yabancıların şehirlere olan ilgisini artırabilir. Bu da çatışmanın yoğunluğunu etkileyebilir.
- Hükümet Etkisi: Hükümetin bölgedeki etkisi, çatışmanın seyrini belirleyebilir. Hükümetin daha fazla denetim sağladığı bölgelerde çatışma daha az olabilir.

Bu kültürel çatışma, bireylerin kişisel kimliklerinde toplumsal bir olgu olarak ikilik yaratmakta bu ise özellikle çok sayıda insanın bulunduğu yerlerde ortaya çıkmaktadır bazı araştırmacılar bu olguya "kültürel ikilik" adını vermişlerdir. Bu ikilik, bir kişinin farklı toplumsal kültürlerden gelen çelişkili taleplere maruz kaldığında özellikle de

erken dönemlerde ve büyüme aşamalarında bireyin kendi kimliğini bütünleştirmekte zorluk yaşadığını ve bu nedenle çift bir kimlik geliştirdiğini ifade eder.

İbn Haldun'a göre, bu tür kişisel kimlikler ve bu kimliklerin yarattığı çatışmalar, hükümetin yapısının değiştiği dönemlerde daha zor ve karmaşık hale gelebilmektedir. İbn Haldun, bu olgunun oluşumunda etkili olan faktörlerden birinin, bu tür ikili kişilikleri oluşturan kültürel ve toplumsal talepler arasındaki çatışma olduğunu söyler. Ancak, ona göre bu tür bireylerin kimlikleri ve bu kimliklerin yarattığı çatışmalar, nadir tarihî dönemler ve özel koşullar altında meydana gelir (Wardi, 2015).

3.2.2. Nahid Abdul-Karim Hafiz, “bilgi devrimi ve toplumu nasıl değiştirdiği”

Çalışma, bilgi teknolojisinin birinci sınıf bir iletişim aracı olarak kabul edildiği ve bilgi transferinde büyük bir devrimi temsil ettiği fikrine odaklanmaktadır. Bilgi teknolojisi, bilgi aktarımının hızı, gelişimi, birikimi ve kısıtlamalar olmaksızın hızla akması gibi özellikler taşımaktadır. Bilgi teknolojisi, rekabetin olduğu bir ortamda sahip olunması gereken temel faktörlerden biridir. Dolayısıyla, bilgi teknolojisi, küreselleşmeyle ilgili olup bilgi teknolojisi bu küreselleşmenin temel bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Bilgi teknolojisinin neden olduğu olumsuzlukları çalışmanın ulaştığı bazı önemli öneriler şunlardır:

1. Iraklı birey, aile ve yerel çevresinden daha fazla kopmaktadır. Bu da onun korumalı ilişkilerin azaldığı ve çıkarların egemen olduğu bir küresel ortamın bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Bu durum, ulusal değerlerin zayıflamasına yol açmaktadır.
2. Bilgiye erişim hakkı konusunda küresel bir beyanname yayınlamak ve uydu istasyonları oluşturmak önemlidir.
3. Bilgi ekonomisine odaklanmak gerekmektedir.
4. Bilgi teknolojileri ile uyum sağlamak ve bunlardan faydalanmaya yardımcı olan kurumları ve sistemleri oluşturmak önemlidir.

5. İleri teknoloji ürünleri (özellikle bilgisayarlar) vatandaşlara temin edilmelidir ve bu teknolojilerle çalışma eğitimi sağlanmalıdır.
6. Eğitim sistemi bilgi teknolojisinin etkilerini olumlu biçimde karşılayabilecek şekilde geliştirilmelidir (Hafiz, 2015).

3.2.3. Majd al-din khairy, “ürdün'deki bazı çekirdek aile ilişkileri”

Bu çalışma, Ürdün toplumunun farklı bölgelerinde elde edilen son istatistikleri ele almaktadır. Bu istatistikler, çekirdek aile yapısının tüm bölgelerde yaygın olduğunu göstermektedir. Ancak, Ürdün toplumunda çekirdek aile kavramının hala geniş toplumsal kesimler için tanıdık olmadığına dikkat çekmektedir. Bu nedenle, bu çalışma Ürdün'deki çekirdek aileleri inceleyen ilk bilimsel çalışma olması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma, iki temel noktayı vurgulamayı amaçlamaktadır. İlk olarak, Ürdün'deki çekirdek aile yapısını tanımlayan yapısal özellikleri ve bu özellikleri analiz etmeyi, ikinci olarak ise çekirdek aileleri akrabalar ve komşular gibi diğer toplum üyeleriyle ilişkilendiren sosyal ilişki kalıplarını incelemeyi hedefler. Çekirdek ailelerin, aile üyeleri, komşular ve arkadaşlar gibi diğer birimlerle kurduğu geniş sosyal ilişkilere bakıldığında Ürdün toplumundaki çekirdek ailelerin izole olmadığı, sosyal bir ağın parçası olduğu ve toplumun tüm üyelerini içeren bir aile grubunu şekillendirdiği söylenebilir (Khairy, 1985).

3.2.4. Ali hussein hatim, “değişen irak ailesinde baba otoritesi”

Bu çalışma, modern Irak toplumundaki değişimleri ve özellikle de yirminci yüzyılın ortasından sonra meydana gelen endüstriyel ve kültürel gelişmelerin baba otoritesini nasıl etkilendiğini ele almaktadır. Baba otoritesinin sosyal bilimler ve antropoloji çalışmaları için hala önemini koruduğunu, dolayısıyla toplumunun doğasını anlamak ve özellikle sosyal ilişkiler açısından bu konunun önemli olduğunu vurgulamaktadır (Hatim, 2012).

3.2.5. Ahmed jasim mutarad, “sosyal ve ekonomik değişimlerin irak köy ailesi üzerindeki etkileri: alan çalışması”

Eski çağlardan bu yana farklı sebeplerden dolayı Irak toplumunda ve ekonomisinde büyük değişiklikler yaşamıştır. Bu değişimlerin nedenleri arasında dış yardımlar, siyasi ve askeri müdahaleler gibi çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu değişim, uzun bir süre geleneksel hayat tarzını koruyan bir toplumdan, eski sosyal ve ekonomik özelliklerine meydan okuyan yeni bir topluma geçişi temsil etmektedir. Irak toplumunun yaşadığı değişimde kültürel ve sosyal etkileşimler öne çıkmaktadır.

Çalışmanın Amaçları:

- Irak'taki sosyal ve ekonomik değişikliklerin gerçek doğasını keşfetmek.
- Bu değişikliklerin Irak köy ailesi üzerindeki etkilerini açıklamak.
- Devlet kurumları ve sivil toplum örgütlerinin (özellikle de doğa ve insana ilişkin konuları geliştirmeye odaklanan kuruluşların) bu çalışmanın sonuçlarına ilgi göstermesi ve gelecekte daha fazla karşılaştırmalı çalışmaların yapılmasını teşvik etmesi (Mutarad, 2016).

3.2.6. Hüseyin şerabi, “arap ailesinde ebeveyn otoritesi ve toplum üzerindeki etkileri”

Sosyal bilimler ve antropoloji alanında yapılan bazı çalışmalarda, Arap ailesindeki ebeveyn gücünün önemi vurgulanmaktadır. Bu ilgi, Arap toplumu ve özellikle yirminci yüzyılın ortalarından itibaren ortaya çıkan modernleşme çabalarıyla yaşanan gelişmelerin aile yapısı üzerindeki etkileri göz önüne alındığında anlaşılabilir. Ebeveyn gücü, Arap toplumunun yapılanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Filistinli araştırmacı Hüseyin Şerabi (1993), bu konuyu derinlemesine incelemiş, özellikle etki ve analize odaklanmıştır. Aile yapısının yanı sıra, Arap toplumunun bireysel özellikleri, eğitim ve toplumsal nitelikler gibi birçok farklı yönünü ele almıştır.

Şerabi'nin çalışması, psikolojik analiz ve sosyal sunum yöntemlerini birleştiren bir metodoloji ile dikkat çekmektedir. Bireylerin sosyal davranışlarını ve bu davranışların aile eğitimi ve toplumsal büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Ayrıca aile yapıları ve bunlara dayalı ilişkileri detaylı biçimde eleştirerek değerlendirmiştir. Bu çalışma, farklı konuları inceleyerek önemli çözümler sunmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın ulaştığı bazı sonuçlar şunlardır:

- Bireyin şekillenmesini hedefleyen eğitim ve öğretim, toplumun kabul ettiği kültürel değerlere uygun olarak tasarlanır. Bu süreçte, kadının önemli bir rol oynamaktadır.
- Sosyal ilişkilerin, özellikle aile ilişkilerinin temeli genellikle güç, hakimiyet, itaat, boyun eğme ve zulüm gibi kavramlara dayanmaktadır. Bu değerler, erkek ve yaşlılar arasında geçerlidir ve erkek çocuklar bu değerleri küçük yaşlarından itibaren öğrenirler.
- Arap toplumunda ebeveyn otoritesinin yapıları yüzyıl boyunca değişmemiş ve yanlış bir şekilde daha da pekişmiştir.
- Dokuzuncu yüzyıl içinde gerçekleşen Arap Rönesansı, ebeveyn sisteminin iç düzeninden ayrılamama özelliği göstermiş olsa da bu dönem, yeni bir toplum yaratma konusunda başarısız olmuştur.
- Modernleşme, aile yapısı ve toplumsal ilişkilere olan etkileri açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu değişiklikler, modern kültürün ve kültürel uyanışın ortaya çıkmasına yol açmıştır (Şerabi, 1993).

3.2.7. Qais al-nouri, “bir kalkınma projesi olarak aile”

Bu çalışma, yedi farklı bölümden oluşmaktadır. Ailenin kurumsal olarak evrimini ve büyümesini ele almaktadır. Ailenin evrimi ve büyümesi insan toplumundaki birçok toplumsal örgütün ilerlemesinin temel nedenlerinden biridir. Aile içindeki büyüme ve değişiklikler hızla aile üyelerinin hayatına ve toplumun diğer kurumlarına yayılır. Bu nedenle, aile üyelerinin büyümesiyle birlikte kurumsal yapılar da büyür.

Araştırmacı Al-Nouri, aile içindeki evlilikle ilgili bazı durumların eksikliklerine işaret etmektedir. Aile içinde evliliklerde bir tarafın diğerinin çıkarı üzerinde odaklandığı bir duruma dikkat çekmektedir. Genellikle odak noktası, erkeğin çıkarının kadının çıkarından daha fazla olduğu bir duruma yöneliktir ve bu durum Arap toplumundaki evlilik sistemlerinde bir sapmaya neden olmuştur. Toplumda eğitimin yaygınlaşması ve kadınların iş fırsatlarına erişmesiyle bu bakış açısı değişmeye başlamıştır. Artık erkek veya koca geleneksel olarak tahsis edilen önemi taşımamakta, bunun yerine aile içinde erkek ve kadın arasında güç dengesi sağlanmaktadır.

Sonuç olarak, toplumun tüm kesimleri ve özellikle de Irak'ın kırsal aileleri bir dizi sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışma, bu sorunların bazılarını ele almıştır (Al-Nouri, 1994).

3.3. Irak Aile Yapısının Sosyal ve Kültürel Durumu

Tarihsel süreçte, Irak toplum yapısında çeşitli nedenlerle siyasi, sosyokültürel ve ekonomi temelli önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerle uzun bir süre toplum yapısında hakim olan geleneksel hayat tarzı yeni modern bir toplumsal yapıya doğru evrilmiştir. Toplumsal ve kültürel değişimler, genel olarak sosyal bilimlerde özellikle de sosyoloji alanında önemli bir konu haline gelmiş ve araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Bu değişimler genellikle doğrudan veya doğal yolla değil, daha çok kültürel ve toplumsal çatışmalar sonucunda oluşmuştur. Bu nedenle, bunları incelemek ve Irak ailesi üzerindeki etkilerini anlamak önem arz etmektedir.

Irak'ta sosyal yapı iç ve dış faktörlerin etkisiyle zaman içinde farklı müdahalelere maruz kalmış ve bunun sonucunda değerler sistemi değişime uğramıştır. Bu değişimin sonucunda 2003 yılında toplumsal denetim sistemi çökmüş ve Irak toplumunun bireyler üzerindeki etkisi azalmıştır. Son 40 yıl boyunca, Irak halkı, iç ve dış güçlerin etkisi altında birçok zorluğa karşı koymak zorunda kalmıştır. Bu zorluklar arasında 1972'de bu etkilerden kurtulma kararı, 1980'de başlayan Irak-Iran Savaşı, 1988'de savaşın sona ermesinden sonra Irak'ın Kuveyt'i işgali ve ardından da

Körfez Savaşı bulunmaktadır. Körfez Savaşı sonrası Irak'a uygulanan ekonomik uluslararası ambargo ise hem bireysel hem toplumsal hayatın birçok yönüne olumsuz etki etmiştir.

Bu nedenle toplum sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel değişikliklerle başa çıkma gibi birçok sorunla karşılaşmıştır. Bu sorunlar, Irak kırsal aileleri de dahil olmak üzere toplumun her kesimini etkilemiştir. Konuyu daha iyi kavrayabilmek için Iraklı ailelerin sosyal durumunu, sorunlara yol açan temel faktörleri ve sosyokültürel açıdan değişimin nedenlerini irdelemek gerekir.

3.4. Iraklı Ailelerin Sosyal Durumu

Toplumsal değerler, bireylerin gelenek ve göreneklere dayalı davranışlarının bir bütünüdür. Bu değerler, bireylerin kendi kişisel isteklerini veya davranışlarını şekillendirmede bir araç olarak kabul edilir. Değerler, bireylerin hedeflerine ulaşmak için izledikleri yolları ve kullandıkları yöntemleri belirlemede önemli bir rol oynar. Modern iletişim teknolojilerinin sürekli ve uygun olmayan kullanımı, bazı insanlarda inançları ve kültürel değerleri tehdit etme ve zayıflatma potansiyeline sahiptir. Bazı yabancı televizyon kanalları toplumsal alışkanlıkları ve gelenekleri zayıflatma ve bireylerin imajını olumsuz bir şekilde oluşturması konusunda önemli bir rol oynamıştır ve hala oynamaktadır. Bu medya kanalları, Müslümanları farklı biçimlerde betimleyebilir, onları terörle ilişkilendirebilir veya terör örgütleri üyeleri olarak sunabilmektedir (Al-Yasiri, 1997).

Bu tür eylemlerin temel amacı bireyleri inançlarına, alışkanlıklarına, toplumsal, ailevi ve dini geleneklerine olan bağlılıklarının anlamsız olduğuna inandırmaktır. Bu yabancı etkiler ve ahlaka aykırı davranışlar, bireylerin zayıf bir dini inançla ilişkilendirildiği durumlarda meydana gelebilir (Mu'ash, 2002). Ahlaka aykırı suçlar işlemek ve şiddet uygulamak için bireyler, Batı'nın etkisi ve cazibesine maruz kalabilirler. Bu olumsuz etkilere maruz kalanlar, başkalarının etkilerinden korunmak için savunmasız hale gelebilirler (Kamel, 2000). Toplumsal değerlerimizi koruyacak sağlam bir kültürel çerçeve oluşturmanın nihai hedefi, Batı'dan gelen bu etkileri sınırlamaktır. Bu olumsuz etkiler birbirini tamamlayan faktörlerdir. Bireyler, dini

inançları güçlü olduğunda ahlaka aykırı eylemlerde bulunma eğiliminde olmayacaklardır. Kültürel olarak sağlam bir yapı, farklı televizyon kanalları aracılığıyla gelen Batı etkisine stratejik bir yanıt sunmalıdır. Ulusal sınırları aşan ve zihinlere büyük bir istila getiren bu modern iletişim araçlarına karşı savunma yeteneğini korumamız gerekmektedir (Al-Yasiri, 1997).

Teknolojik gelişmeler televizyon ve diğer medya kanalları aracılığıyla kültürel kimliğin ve toplumsal değerlerin yeniden şekillendirilmesi için geniş fırsatlar sunmaktadır. İletişim araçlarına sahip olanlar kendi kültürlerini ve değerlerini etkili bir şekilde tanıtarak kişisel görüşlerini diğerlerine dayatabilirler. İletişim araçlarının gücünü kullanma, kan dökülmeden dijital bir savaşta etkili bir rol oynamaktadır. Bu tür savaşlar insanların düşüncelerini ve kişisel özgürlüklerini ihlal edebilir.

Medya içeriği farklı yaşam tarzlarını ve değerlerini vurguluyor ve yayınlıyor. Batı toplumlarının daha fazla istikrar, özgürlük, düzen ve malzeme refahı sunan bir yaşam tarzına sahip oldukları izlenimini yaratıyor. Bu izlenim Batı dışı toplumlarda yaşayanların bu yaşam tarzlarını benimsemelerine ve Batı geleneklerini taklit etmelerine neden oluyor. Böylece onların toplumsal ve bireysel kimliklerinin zayıflamasına ve batılılara karşı aşırı hayranlık duygusuna yol açabiliyor. Bu tür değişimlere karşı toplumların direnmesi, sahip oldukları değerlerin gücü ile ilgilidir. Ancak modern iletişim araçlarının etkilerine karşı nasıl direnileceği konusunda net stratejiler ve önlemler henüz belirlenmemiştir (Mu'ash, 2002).

Aile içinde sosyal değerlerin diğer bir parçası, kadının aile içindeki rolüdür. Kadın, ailede daha güçlü bir pozisyonda bulunmayı istemektedir. Kocasını ev işlerinde karısına yardımcı olmalı ve evden uzak olduğunda çocuklarla ilgilenmelidir. Kadının aileyle ilgili meselelerde görüşleri alınmalıdır. Bu tür düşüncelerin yanı sıra modern yaşam tarzı gibi yeni değerler de yükselmektedir. Bu, kadınların pozisyonunu yeniden tanımlamakta onlara eğitim hayatına, iş piyasasına ve karar alma süreçlerine katılma ve daha fazla hak sahibi olma fırsatı sunmaktadır (Mu'ash, 2002).

Görüyoruz ki, modern iletişim araçlarını toplumumuzun kimliği ve değerlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Televizyon programları, diziler, yerel ve yabancı filmler kadınların aile ve toplum içindeki rollerini değiştiren yeni değerleri taşımaktadır. Bu, kadınların algısını değiştiren ve yaşamlarındaki haklarını elde etmelerine cesaret veren bir şekilde yavaşça kadınların rolünü değiştirmiştir

(Kamel, 2000). Uydu alıcıları gibi iletişim araçları, kadınların karar alma süreçlerindeki rolünü vurgulamak ve eğitim almayı, iş hayatında yer almayı ve çocuk yetiştirme sorumluluğunda erkeklere destek olmayı teşvik etmek için kullanılmıştır. Aynı zamanda, ekonomik, insani ve toplumsal açıdan kadınların güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Al-Hasan, 1981).

Evlenme konusunda, eğitim seviyelerinin yükselmesi evlenme değerlerindeki değişimi etkileyen en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir. Bu, eğitimin daha erişilebilir hale gelmesi ve daha geniş kitlelerin eğitim almasının yaygınlaşması ile mümkün olmuştur. Teknolojik iletişim araçları, özellikle programlar, diziler ve filmler aracılığıyla bu değişimi teşvik etmişlerdir (Spalla, 1981). Bu tür içerikler, eş seçme özgürlüğünü artırmada olumlu bir rol oynarken, ailelerin yaşamlarındaki sorunlara da ışık tutan senaryolar sunmuştur. Buna bağlı olarak da aile dışında gerçekleşen evliliklerin oranı büyük ölçüde artmıştır ve bu artışın birkaç nedeni şu şekilde sıralanabilir:

1. Yabancılarla artan etkileşim.
2. Medeniyet düşüncelerinin, teknolojik ilerlemenin ve yeni kültürlerle açıklığın yaygınlaşması.
3. Modern iletişim araçlarının teşviki, özellikle uydu yayınları.

Televizyon ve diğer iletişim araçları, toplumsal değerlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bu iletişim araçları, farklı yaşam tarzlarını ve değerleri vurgulayarak toplumların kimliklerini etkiler. Batı toplumları, daha fazla istikrar, özgürlük, düzen ve malzeme refahı sunan bir yaşam tarzına sahip gibi gösterilir. Bu izlenim, yabancıların bu yaşam tarzını taklit etmelerine ve kendi geleneklerini terk etmelerine yol açabilir (Halil, 1999). Bu, toplumsal kimliğin zayıflamasına ve yabancılara karşı aşırı hayranlık duygusuna neden olabilir. Evlerimize sınırsız bir şekilde yayın yapan bu tür uydu kanallarının getirdiği risklere karşı dikkatli olmamız gerekir.

Sosyal değerler, bireylerin davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini yönlendiren temel unsurlardır. Bu değerler, bireylerin davranışlarını yönlendiren inançlarını, düşüncelerini, duygularını, çevrelerine yönelik tutumlarını ve siyasi sistemle olan ilişkilerini yansıtır. Toplumdan topluma farklılık gösterirler ve olumlu veya olumsuz etkilere sahip olabilirler (Halil, 1999).

Irak toplumunda, halkın değerleri genellikle kolektif değerlerdir. Yani topluluğun bireyden daha önemli olduğuna inanılır. Topluluk içindeki sosyal ilişkiler ve yaygın duygusal bağlar önemlidir. Birey, topluluğun bir parçası olarak kabul edilir ve ayrı bir varlık olarak değerlendirilmez (Halil, 1999). İnsanın toplum içindeki rolü, ihtiyaçlara göre değişir. Bireylerin çevresinde sahip olduğu en yakın ilişki ailesiyledir. Günüümüzde değerler modern demokratik devletin inşasında vatandaşlık ilkesine bağlı olmanın önemini yansıtır.

Bu değerlerin olumsuz yönlerinden biri, bireylerin toplumsal güç sahibi olan aile fertlerinin iradesine fazla güvenmeleridir. Bu kültür, itaatin ve bireysel bağımsızlığın kaybını teşvik edebilir. Toplumda kamu ve özel etkinliklerde iş birliği eksikliği gözlenirken, siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarına az ilgi gösterilir. Sivil toplumun eksikliği toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayamamasına yol açabilir. Olumlu yönleri arasında ise yaşlılara saygıyı teşvik etmek, aile üyelerini korumak ve iş birliği yapmak yer alır. Olumlu ve olumsuz yönlerine rağmen, toplumun sosyal değerleri Irak'ın sosyal ve kültürel kimliğini şekillendirmede, bireylerin ve toplumun davranışlarını etkilemede önemli bir rol oynamaktadır (El-Ömer, 2004). Sosyal ilişkiler ve davranışlar, bireylerin aileleri ve toplumlarına olan bağlılıklarından kaynaklanan karmaşık bir süreçtir. Bu bağlılıkların toplumsal düzeni ve devlet inşasını nasıl etkilediği konusundaki analiz son derece önemlidir. Bu yüzden bu tez çalışmasında Irak'ın geleneksel toplumsal değerlerinin demokratik gelişim süreci üzerindeki etkileri incelenmektedir (Oman, 2009).

Irak toplumunun geleneksel değerleri temelde aile bağları, dini inançlar, mezhep, coğrafi köken ve etnik kimlik gibi unsurlara dayanmaktadır. Bu değerler, genellikle toplumda hiyerarşık bir yapıya işaret etmektedir. Yani aileler ve sınıflar arasında belirgin bir hiyerarşı bulunmaktadır. Bu geleneksel kültür yatay ilişkilere dayalı değerlerden yoksundur, bu da toplumsal eşitsizliği artırabilir. Ayrıca, aile yapısı cinsiyet ve yaşa göre sınıflandırılırken, bu değerler evde, okulda, iş yerinde, siyasi partilerde, sivil toplum kuruluşlarında ve siyasi sistemde hakimdir. Özgürlük bu değerlerin baskın olduğu bir ortamda sınırlıdır ve genellikle anayasa tarafından tanınan teorik haklardan ibarettir (Muhammed, 2009). Bunun sonucunda Irak toplumunun genellikle kabul ettiği toplumsal yapı, doğal olarak dikey ve otoriter bir modeli yansıtmaktadır ve bireyler arasındaki güveni geliştirmek ve gerçek iletişimi

teşvik etmek için uygun bir ortam sunmamaktadır. Bu nedenle, toplum ve siyasi sistem arasındaki iletişimi teşvik etmek yerine, daha fazla güven inşa etmek ve gruplar arası iletişimi artırmak gerekmektedir.

Geleneksel kültürün bu belirgin etkisi, Irak'ın demokratik bir toplum haline gelmesini zorlaştırır, çünkü ayrımcılığı artırır ve bireyler arasındaki eşitsizliği derinleştirir. Irak'ın demokratikleşme çabaları, bu geleneksel değerlerin gölgesinde gerçekleşmektedir ve bu değerlerin dönüşümü, demokrasiye daha fazla uyum sağlamak için bir zorluk teşkil etmektedir.

Aslında buradaki ana soru, Irak toplumunun bireysel pozitif değerlere saygı gösterme ve bu değerleri ülkenin kültürel ve toplumsal değerlerinin bir parçası olarak benimseme yeteneğine sahip olup olmadığıdır. Eğer öyleyse bu nasıl başarılabilir? Aksi takdirde bağımlılık ve bireysel değer eksikliği yeni ve yaygın değerlere karşı çıkma fırsatını engeller mi? Bu sorular geleneksel toplumlar ile gelişmiş toplumlar arasındaki farkı açıklar. Geleneksel toplumlar genellikle geleneksel değerlerin değişmez ve değiştirilemez olduğuna inanırken, gelişmiş toplumlar özgürlüğü, bireyselliği ve çalışmanın önemini vurgular. Bu, iki farklı kavram arasındaki çelişkiyi gösterir. Birincisi gelenekselliğe ve gerçekçiliğe dayanırken, ikincisi sadece gerçekçiliğe dayanır (El-Caburi, 2010).

Gelenekler, geleneksel toplumlar için artık geride kalmış meselelerdir ve bu nedenle kültürler, her bireyin kendi yorumuyla ve bireylerin istediği şekilde kabul etmesine izin veren bir seviyeyle yeni ile eskiyi birleştirir. Nefret, kökenler ve onur gibi konularda ne kadar sorumlu olunduğu sorgulanır ve kişisel sorumlulukların nasıl üstlenebileceğini düşündürür. Toplumsal değerlerden bireysel bağımsızlığa geçme, politika bağımlılığını sona erdirme ve toplumun kolektif sorumluluğunu tanımlama politik kurumların üzerine düşen görevdir. Eğitim, politik kontrolü güçlendirmek ve toplum bilincin artırılması için bir araç olarak önemli bir rol oynar. Aynı zamanda, ortak amaçları ve toplu sorumlulukları desteklemek için uyma ve itaat konularında elzemdir. Eğitim, kültürel alt gruplarını feshetmeden, bireysel ve kültürel bağımsızlık yaratan bireysel bir politik model oluşturarak grup tutarlılığını sürdürmeye yardımcı olur. Politik eğitim, bireyin politik konularla ilgili farkındalığını artırır ve devletin rolünü anlamasına yardımcı olur. Çünkü devletin işleyişi bu kavramın bir parçasıdır (Abdülvehhab, 2012).

Bu bakış açısından yola çıkarsak Irak toplumu, çeşitli bireyler ve gruplar arasındaki toplumsal ilişkiler ağını temsil eder. Her birey veya grup, kendi hedeflerini ve amaçlarını gerçekleştirmeyi amaçlar. Ancak bu hedeflere ulaşabilmek için diğer bireyler ve gruplarla iş birliği, etkileşim ve katılım gereklidir. Bu tür etkileşimler, toplumun sosyal ve kültürel gelişimi üzerinde büyük etkisi olan önemli bir yaşam parçasını oluştururlar.

Irak toplumu, birçok kültürel ve etnik unsuru barındıran zengin bir sosyal dokuya sahip bir ülkedir. Toplumun tanımlanması ve anlaşılması, dil, tarih ve ortak hedeflere dayalı bir bakış açısıyla ele alınabilir. Bu toplum kendine özgü bir kimlik taşır. Bu kimlik, öncelikle Arapça diline dayanır. Arapça, toplumun temel iletişim aracıdır ve bireylerin günlük yaşamlarının önemli bir parçasını oluşturur. Ayrıca, toplumun tarihî ve kültürel kökenleri, Arap dünyasına özgüdür. Ortak tarih, geçmişteki zengin medeniyetlere, özellikle Mezopotamya'ya dayanır ve bu tarih, toplumun kimlik oluşumunda önemli bir rol oynar. Irak halkı, bu tarihi mirası paylaşmanın gururunu taşır ve onu korur. Toplumun birleştirici unsurunun yanı sıra, toplumun belirli hedefleri ve amaçları vardır. Bunlar, bağımsızlık, egemenlik, kurtuluş, kalkınma ve ilerleme gibi kavramlar etrafında şekillenir. Irak halkı, bu hedeflere ulaşma yolunda birleşir ve bu hedefler için çalışır (Abdurrahim, 2013).

Toplumun dört temel bileşeni vardır. İlk olarak, nüfus bu toplumun temelini oluşturur. İkincisi, bu nüfus, belirli coğrafi bölgelerde yaşar. Üçüncüsü, toplumu bir arada tutan sosyal ilişkilerdir. Bu sosyal ilişkiler, ailelerden kabilelere ve arkadaşlık ilişkilerine kadar uzanır. Son olarak, ortak adetler ve gelenekler, toplumun kültürel yapısını oluşturur. Toplumun farklı bileşenlerini sınıflandırmak mümkündür. Örneğin, nüfusu büyüklüğe göre sınıflandırabiliriz. Büyük gruplar, fabrikalar, çiftlikler ve bürokratik kuruluşlar gibi bin kişiden fazla üyeye sahip kuruluşları içerir. Orta büyüklükteki gruplar, 200 ile 1000 üye arasında değişen üyelere sahip kuruluşları içerir. Küçük gruplar ise aileler, akrabalar veya çok sayıda farklı üyeye sahip arkadaş gruplarını içerir (Hafız, 2015).

Ayrıca, toplumu mesleklerine göre de sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalar, toplumdaki sınıf yapılarını ve insan kaynaklarının kullanımını ve etkinliğini anlamak açısından önemlidir. Örneğin, işçiler, çiftçiler, öğretmenler, doktorlar, eczacılar, mühendisler, avukatlar ve işçiler gibi farklı meslek gruplarını

içerebilir (Şaban, 1984). Irak topluluğu çeşitliliği ve bileşenlerinin çokluğu ile dikkat çeker. Ayrıca bireylerin ortak kültürel ve tarihsel unsurlara dayalı kimliklerini anlamak, bunlara dayanır. İki temel bileşen olan Arapça ve tarih Irak için hayati bir öneme sahiptir. Dil, iletişim ve ifade biçimi olarak kritik bir rol oynar ve toplumun kolektif bilincinde önemli bir yer tutar. Tarih ise Irak'ın zengin geçmişini yansıtarak toplumun bilincini şekillendirir. Özellikle Sümer ve Akad uygarlıkları gibi eski uygarlıkların etkisi, toplumun gelişiminde belirleyici bir faktördür (Gabari, 1983).

Ortak değerler ve çıkarlar, Irak toplumunu bir arada tutan bir unsur olarak büyük bir rol oynar. İnsanlar etik ve sosyal değerlere bağlıdır ve bu bağlılık, insanlar arasında iletişimi ve anlayışı güçlendirir (İbrahim, 1971). Ortak çıkarlar, bireyleri ve toplumu genel olarak bir araya getirir. Bağımsızlık ve kalkınma gibi büyük hedeflere ulaşmak için iş birliği yapmalarını sağlar. Tarihsel olarak Irak toplumu farklı evrelerden geçmiştir. Avcılık ve toplayıcılıktan yerleşik hayata geçme, tarımın yerleşmesi ve ilerlemesiyle tarım toplumu olma ve eski uygarlıkların kuruluşu gibi birçok evre vardır. Bu evreler toplumsal ilişkileri düzenleyen sistemleri ve gelenekleri şekillendirmiştir. Irak topluluğu, farklı sınıflardan, gruplardan ve bireylerden oluşur. Bu bileşenler, toplumun sosyal yapısını oluşturur. Bu birimler, bir araya geldiğinde ve uyum içinde olduğunda, toplum güçlü ve istikrarlıdır (Cevad, 2014).

Irak ve çevre bölgeler arasındaki çatışmalar, ülkenin kırsal topluluklarının yaşamında önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu değişiklikler birçok kırsal insanın kentsel bölgelere taşınmasını içermektedir. Bu savaşlar aynı zamanda bireylerin ekonomik durumlarına büyük bir etki yapmıştır. Devlet bütçesinin çoğunun savaş giderlerine ayrılması nedeniyle mali durumu olumsuz etkilemiştir. Savaşlar ayrıca ölüm nedeniyle dul kalan kadınların ve çocukların sayısının artmasına, yoksulluğun artmasına ve toplumdaki bilgi eksikliğine yol açmıştır. Bu da şiddet olaylarının yükselmesine neden olmuştur (El-Kubaysi, 1995).

3.5. Değişime Etki Eden Faktörler

3.5.1. Eğitim (education)

Eğitim dünya genelinde önceliklidir. Eğitime büyük bütçeler ayrılmakta ve önemli gelişme planları yapılmaktadır. Bu, insan potansiyelini şekillendirmede ve toplumun refahını artırmada temel bir faktördür. Eğitim almış bireyler sürekli olarak modern dünyayla temas eder ve olayların farkında olurlar. Irak'taki eğitim sistemi zorunlu ve ücretsizdir ve bu özellikler değişim sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu rol, sağlık ve kültürel düzeyi geliştirme, nüfus yapısını iyileştirme ve kırsal bölgelerin gelişimine katkıda bulunma yönünde daha çok görülmektedir.

Iraklı vatandaşların en büyük sorunlarından biri, eğitim fırsatlarının herkes için eşit olması ve özellikle kırsal bölgelerde temel eğitimin kız öğrencilere yaygınlaştırılmasıdır. Fakat eğitim genel olarak yaygınlaşsa bile, kırsal geleneksel tavır, kızların temel eğitim alması yerine evlilik için hazırlanmaları gerektiğini düşünmeye devam etmektedir. Kırsal ve kentsel bölgeler arasında özellikle kız öğrencilerin eğitime katılımında belirgin farklar vardır.

3.5.2. Küreselleşme (globalization)

Son birkaç on yılda, tüm dünyada olduğu gibi Arap toplumlarını ve Irak halkını da içine alan sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik değişimlere tanıklık edilen bir dönem yaşanmıştır. Bu değişimlerin en dikkat çeken küreselleşme kavramının ortaya çıkışı ve bilgi devriminin beraberinde getirdiği etkilerdir. Bu olgular bireylerin tutumlarını, davranışlarını ve değerlerini değiştirmiştir. Küreselleşme, dünyanın bütünleşmesini hızlandırmış, hızlı değişimlere yol açmış ve kavramları, fikirleri, gerçekleri ve kültürü toplumlar arasında taşımıştır (Al-Zayyoud, 2006). Modern dönem sonrasına geçişi simgeleyen bu süreç, küreselleşme çağının başlangıcına işaret etmektedir. Bu değişiklikler geleneksel kültürlerin üzerinde etkili olmuş, bilgi ve iletişim devrimi bireylerin yaşamlarını doğrudan etkilemiştir. Günümüzde küreselleşme süreci ve

sonuçları bireyler ve toplumlar için deneyimlerin, kültürün ve tercihlerin şekillenmesinde en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir (Abdulkhalik, 1999).

Köyden gelen aile bireylerinin artık dış dünyadan izole olma ihtiyacı duymadığı bir dönemde küreselleşme araçları bireylerin diğer toplumlar ve kültürlerle kolayca iletişim kurabilmesine yardımcı olmuştur. İnternet, cep telefonları ve televizyon kanalları gibi araçlar, kırsal toplumların bildikleri değerler ve kavramlara alternatif yeni değerler ve fikirler sunmaktadır. Bu, mizahı ve bireyleri heyecanlandırmayı öne çıkararak insanların gerçek sorunlarından uzaklaşmalarına ve gerçek dünyadan kopmalarına yardımcı olmaktadır (Samir, 2002).

3.5.3. Kalkınma (development)

Kalkınma kavramı toplumsal araştırmalarda son derece kritik bir konu olarak ele alınır. Çünkü kalkınma, toplumun sosyal yaşamının birçok yönüne ve maddi olmayan etkinliklere dair bütüncül bir perspektife dayanır. Ayrıca, toplulukları bir araya getirme ve onların ilgi alanlarını düzeltme amacı taşır. Faydalar, bireylerin yaşam standartlarını ve koşullarını iyileştirmeyi hedefler (Saad, 1983). Toplumun kalkınma süreci, yaşamın birçok yönünde doğrudan değişiklikleri içerir ve toplumun okuma yazma bilmeyen bir toplumdaki, öğrenen bir topluma, geleneklerine bağlılığı reddeden bir topluma veya değişime direnen bir topluma dönüşmesini içerir. Toplumsal değişimin kabul edilmesi için bir süreç olan kalkınma, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerin bir parçasıdır (Shakara, 1975).

3.6. Iraklı Ailelerin Kültürel Durumu

Iraklı aileler, köklü ve karmaşık bir toplumsal kurum olup ülkenin kültürünü ve kimliğini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Irak aile yapısı genellikle geniş aile sistemine dayanmaktadır ve bu sistem büyükanne, büyükbaba, teyze, amca ve kuzenleri içermektedir. Bu sistem aile başkanının otoritesine dayalı hiyerarşik bir yapıya sahiptir ve erkek birey ailenin işlerinde büyük bir etki sahibidir. Cinsiyetler

arası roller de Iraklı ailesinde önemli bir yere sahiptir. Erkek birey ailenin geçimini sağlama sorumluluğunu taşıırken, kadından evin ve çocukların bakımını üstlenmesi beklenir. Ayrıca aile onuruna ve itibarına büyük değer verilir ve aile bireylerinin bu değerleri korumak için ellerinden geleni yapmaları beklenir. Irak'taki aile yaşamı derin bir şekilde dini gelenekler ve yerel adetlerle iç içedir. Örneğin, aile üyeleri sık sık dini tatilleri kutlama ve Ramazan ve Bayram gibi geleneksel uygulamalara bağlılık gösterme eğilimindedirler. Misafirlere karşı hoşgörü ve cömertlik de Irak kültüründeki önemli değerlerden biridir ve aileler genellikle misafirlerini ağırlamak ve rahat hissettirmek için büyük çaba sarf ederler. Ayrıca yaşlılara ve otorite figürlerine büyük saygı gösterilir. Çocuklara, ebeveynlerine ve büyükanne ve büyükbabalarına saygı duymaları öğretilir. Irak aileleri ekonomik zorluklar ve yoksulluk gibi bazı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum aile dinamiklerini ve ilişkilerini etkileyebilmektedir. Aynı zamanda savaş ve çatışmaların aile yaşamına büyük etkisi olmuş, birçok aile sürgün, travma ve kayıplarla başa çıkmak zorunda kalmıştır. Ayrıca toplumsal ve kültürel değişimler, geleneksel aile yapıları ve değerler üzerinde etkili olmuş, genç nesil aile yaşamına yeni bakış açıları ve tutumlar getirmiştir. Iraklı aileler, ülkenin zengin kültürel dokusunun temel taşlarından biridir ve tarihsel olarak toplumun dayanışmasını güçlendiren bir faktör olmuştur. Bu, Irak ailesinin önemli bir toplumsal kurum olduğunu ve bu aile yapısının korunmasının ve desteklenmesinin önemli olduğunu göstermektedir.

3.6.1. Ailedeki kültürel faktörler

Dünyamızda 20. yüzyılın sonlarına ve 21. yüzyılın başlarına doğru, bölgesel ve küresel düzeyde çevre ve bileşenleri üzerinde etkili olan sosyal ve ekonomik yükler artmıştır. Bu dönemde bireylerin ve toplumların çevre unsurları ve sorunları hakkında daha fazla bilgi ve deneyim edinme gerekliliği belirgin hale gelmiştir. Aynı zamanda insan ve çevresi arasındaki karmaşık ilişkiyi anlama gerekliliği de artmıştır. İşte bu bağlamda çevresel kültür kavramı ortaya çıkmıştır (El-Hasan, 2004).

Çevresel kültür çevreyle ilgili konuları anlamayı ve bu konuları ele almak için gereken bilimsel düşüncenin beslediği bilgi ve tutumları içermektedir. Eğer birey, çevresel sorunları tanır ve bunları ele almak için çaba sarf ederse, çevreyle uyumlu

bir şekilde yaşayabilir. Çevresel kültür, bireyin çevresi ile sürekli ilişkisi yoluyla edindiği bilgi, beceri, tutum, değerler ve inançlar topluluğunu ifade eder. Çevresel kültür, bireyin çevresiyle sağlıklı bir şekilde etkileşimde bulunmasına yardımcı olan doğru davranışların geliştirilmesine katkıda bulunur (Hamza, 2004).

Toplum içinde bireyin içselleştirdiği kültürün, kişisel değerlerini, tutkularını, bilgilerini, davranışlarını ve diğer özelliklerini şekillendirmede kritik bir rol oynadığı açıktır. Bu kültür bireyin çevresiyle etkileşimini sağlayan doğru davranışların geliştirilmesine önemli katkılar sunar. Bu nedenle, çevre kültürünün bireyler arasında yayılması ve bu kültürün, bireyin kişisel değerlerini ve toplum içinde davranışlarını nasıl şekillendirdiği önemlidir.

3.6.2. İçerden bilinçlendirme:

Kültürel birikim, bireye ortak bir kültür kazandıran bir süreçtir ve bu süreç iki farklı yaklaşım aracılığıyla gerçekleşir. Resmi yaklaşım, okulları ve üniversiteleri içeren eğitim sistemini temsil ederken, resmi olmayan yaklaşım ise aile, toplum, arkadaş çevresi ve dini kurumlar gibi diğer etkenleri içerir. Aile eğitimi, kültürün bir parçası olarak kabul edilir ve çocuklara dil, edebiyat, değerler ve gelenekleri, ailenin kendi kültürel değerleri ve ölçütleri doğrultusunda öğretme sürecini ifade eder. Bu, ailenin kendine özgü geleneklerini kapsarken, toplumun tanıdığı ve onayladığı kültürel unsurları da içermelidir (Al-Salih, 1999). Her ne kadar çocuklara kültürel eğitim çocukluk dönemi ile sınırlı gibi görünse de bilim insanları, kültürel eğitimin kişinin ölüm anına kadar devam eden bir süreç olduğunu düşünmektedirler. İlk yıllarda alınan kültürel eğitimin, kültürel istikrarın oluşturulmasında önemli bir etken olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Bununla birlikte, daha büyük gruplara uygulandığında kültürel eğitim sürecinin de önemli bir değişim yaratabileceği araştırmalarla ortaya konulmuştur (Mansour, 1987).

Kültürel eğitim, çocukları geniş kültürel çerçeveye entegre etme sürecini içerir. Bu da çocuğun genel davranış biçimlerini ve kültürel mirası öğrenerek topluma aktarmasını sağlar. Iraklı aileler bu açıdan bir örnektir. Aile, çocuğun toplum içinde arzu edilen rol ve davranışları benimsemesini sağlamaya çalışır ve genellikle

toplumun egemen kültürünü yansıtarak bu amacı gerçekleştirir. Ülkede egemen kültür çoğu zaman geleneksel bir yapıya sahiptir ve aileler çocuklarını bu yapıya göre şekillendirmeyi tercih ederler. Ancak, bu süreçte aileler çoğunlukla baskı ve hakimiyet kullanır ve kendi kültürlerini özgürlükçü, bilimsel ve reformist bir şekilde değil, daha çok belirleyici bir şekilde yansıtır. Bu durum, büyüme ve gelişme ihtiyaçlarımızla çelişir. Araştırmacılar, kültürel gelenekler ile bireylerin kişisel ihtiyaçları arasında denge sağlanması gerektiğini, böylece toplum içinde olumlu bir değişim sağlanabileceğini düşünmektedirler.

3.6.3. Dışardan kültürlenme

Bireyin veya toplumun kendi kültürü dışındaki yeni kültürel unsurları elde etme süreci, dışarıdan kültür edinme olarak bilinir. Bu tür bir kültür edinme, başka kültürlerden öğeleri içerebilir, bu kültürler daha ileri düzeyde olabilir veya olmayabilir. Tarih, kültürlerin her zaman etkileşimde bulunduğunu ve karşılıklı olarak öğrenip katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bazı durumlarda, bir kültür diğer kültürler üzerinde egemenlik kurarak düşünme tarzları, ifade biçimleri, sanatsal zevkler ve davranış kalıplarında baskın olabilir. Bu, özellikle bilim ve teknoloji gibi alanlarda katılım açısından olumlu yönleri bulunabilir. Fakat aynı zamanda kişisel kültürel kimlikleri tehdit edebilir. Ayrıca bu olumsuzluklara karşı etkili politikalar oluşturmayı ve önlemler almayı gerektirebilir (Al-Khawli, 1974).

3.6.4. Kültürel değişim

Yukarıda bahsedilen içsel ve dışsal kültür edinmenin yanı sıra, kültürel değişime etki eden başka faktörlerde vardır. Bunlar arasında modern buluşların ve yeni fikirlerin toplumsal düzenin bazı veya tüm yönlerini değiştirmeye teşvik etmesini sayabiliriz. Kültürel değişim aşağıda yer alan birçok yönü içerir.

1. Değerler, düşünce eğilimleri, dini inançlar, öğretim yöntemleri ve bu alanlarla ilişkilendirilen kurumlar.

2. Teknolojik, ekonomik ve üretim etkinliği gibi davranış biçimleri.
3. Görsel sanatlarda, müzikte, edebiyatta ve dansa ifade biçimleri.

Kültürel değişim, sosyal ilişkileri, nüfus yoğunluğunu, bu ilişkilere dayalı kurumların ve nüfusun dağılımını da etkiler. Kültürel değişim ilkel toplumlarda genellikle daha yavaşken, modern toplumlarda bireyler daha fazla değişime ve gelişime açıktır (Zehran, 1977). Ancak bu değişikliklere uyum sağlamak için bilimsel yöntemlere dayalı bir yaklaşım benimsemek gerekmektedir. Bu, bireylerin ruh sağlıklarının olumsuz etkilenmesine, şiddet, terör, uyuşturucu kullanımı, suç ve boşanma gibi olayların artmasına neden olabilir. Bu nedenle, bu hızlı değişikliklere uyum sağlamak ve yönlendirmek için kültürel gelişim programlarının benimsenmesi gerekmektedir (El-Hışab, 1966).

3.7. Irak Ailesinin Kültürel Gelişimi:

Iraklı aileler, geleneklere dayalı bir yapıya sahip olup yasalara göre şekillenmekten ziyade geleneklere daha fazla bağlıdır. Bu, daha geleneksel bir aile yapısını yansıtır ve bu yapının esas modeli, kırsal bölgelerde bulunan ailelerin yapısına benzemektedir. Bununla birlikte, ekonomik, kültürel ve toplumsal değişimlerle birlikte sanayi süreçlerinin etkisi modern Iraklı ailelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Herhangi bir toplumsal değişim, ailenin evrimini de etkileyerek toplumun büyük ölçekli yapılarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Ekonomik ve teknolojik faktörler, aile yapısındaki dönüşüme etki eden en önemli etkenlerden biridir. Bu tür faktörler, aile içi güç paylaşımı, sorumluluk dağılımı ve cinsiyet eşitliğiyle ilgili yeniden düzenlemelere yol açabilir.

Aileler arasındaki kültürel ve ekonomik farklılıklar arttıkça, bireyler arasındaki ilişkilerin daha bilinçli hale geldiği ve daha hoşgörölü bir yaklaşımın benimsendiği gözlemlenir. Bu tür değişiklikler, özellikle evlilik kararlarını ve geniş aileden çekirdek aileye geçişleri etkileyebilir (Şehab, 2009). Medeniyet ve endüstri faktörleri Iraklı ailelerin yapısal değişikliklerine ve geleneksel normlarına olan etkisini yansıtır. Bu faktörler, özellikle partner seçiminde ve aile yapısında önemli değişimlere yol açabilir. Ayrıca, aile yaşamının niteliği ve yapısında değişiklikler görülebilir.

Geleneksel Iraklı aileler, büyük bir aile yapısı olarak tanımlanır ve aile üyeleri arasındaki kan bağlarına ve baba tarafından geleneklere dayalıdır.

Iraklı aileler ekonomik birim olarak işlev görür, doğurganlığı teşvik eder ve çocukların bakımına öncelik verir. Aile içinde iş bölümü ve ekonomik sorumlulukların çoğu genellikle babanın üzerindedir. Bu, ailenin ekonomik refahına katkıda bulunur ve aile üyeleri arasında önemli bir bağ kurar. Ayrıca, geleneklere olan bağlılık nedeniyle aile üyelerine ev işleri ve aile görevleri konusunda sıkı kurallar getirilir.

Duygusal faktörler aynı zamanda aile birliğini güçlendirmede büyük bir rol oynar. Dünya genelindeki aile yapısı değişikliklerine bakıldığında Iraklı aileler, toplumsal koşullar ne olursa olsun büyük benzerlikler sergileyen belirgin bir yapıya sahiptir. Ekonomik ve sanayi etkisi altındaki değişiklikler, Iraklı ailelerin değerlerini ve toplumsal konumunu derinlemesine etkilemiştir. Bu değişiklikler, aile içi ekonomik iş birliğini teşvik eder ve çocukların bakımına daha fazla önem verilmesini sağlar (El-Kasir, 1984).

Geleneksel aile yapısında, cinsiyete dayalı iş bölümünü hakimdir. Erkek, genellikle ev dışında çalışırken, kadın ev işleriyle ilgilenir ve bazen eşine tarım işlerinde yardımcı olur. Geleneksel Irak ailesi geleneksel Arap ailesine büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu aileler, genellikle büyük bir evde yaşayan büyük ailelerdir ve boşanma vakaları nadirdir, çünkü boşanma sistemine dayalı bir yapıya sahip değildirler. Genellikle baba veya dede, ailenin sorumluluğunu üstlenir, aile işlerini yönetir ve mülkiyetleri kontrol eder. Paralarını adil bir şekilde aile üyelerine dağıtarak günlük ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini karşılarlar.

Geleneksel ailelerin birçok toplumda, özellikle de geleneksel Irak ailesinde, çocukları iş birliği ve dayanışma üzerine yetiştirmek gibi temel amaçları vardır. Bununla karşılaştırıldığında, modern Irak ailesi genellikle daha küçük bir yapıya sahiptir ve sadece ebeveynlerin ve çocuklarının yanı sıra bazı akrabaların (örneğin, kocanın annesi gibi) yaşadığı bir yapıya sahiptir. Bu tür ailelerde çok eşlilik nadiren görülür ve genellikle kadınların iş gücüne katılımı ve ekonomik yaşamın baskısı nedeniyle, yakın akrabalar arasındaki ilişkiler zayıflamıştır. Bu nedenle, aynı şehirde yaşayan akrabalarının isimlerini bilmek, bireyler için zor hale gelmiştir.

Modern ailede, özellikle kadınların eğitimi ve ekonomik gelişmeler gibi faktörler, aile yapısında büyük değişikliklere yol açmıştır. Bu, evlilik ilişkilerinin göreceli eşitlik üzerine inşa edildiği ve babanın otoritesinin azaldığı bir yapıya dönüşmüştür. Modern ailede ebeveynlik ilişkileri daha az katıdır ve genellikle eşlerin birbirleriyle uyumlu olma ve birbirlerine uyum sağlama yeteneklerine dayanır. Ayrıca modern aile genellikle akrabalarla daha az temas halindedir ve nesil planlaması kültürünün yaygınlaşması ve kadınların ev dışında çalışması nedeniyle aileler arası ilişkiler azalmıştır. Bu nedenle, modern aile genellikle bağımsızdır ve aile üyelerinin bağlılığını güçlendiren kayınpeder-kayınvalide ilişkilerine daha fazla önem verir. Eğitim ve ekonomik gelişmeler, evlilik ilişkilerinin yapılanmasını da değiştirmiştir (El-Saati, 1962).

Aile içi ilişkiler, babaların çocuklarıyla veya annelerin çocuklarıyla kurduğu bir tür aile içi ilişki modeli olarak görülebilir. Bu çocuklar, erkek ya da dişi olsun, babalarının veya annelerinin sağladığı bu ilişkiler aracılığıyla aile içi bağları geliştirirler. Irak ailesi, genellikle bir piramit yapısına sahiptir. Bu yapı içinde baba, ailenin zirvesini işgal eder ve aile, toplumsal ve ekonomik birim olarak işlev görür. Baba, sadece bir üretici değil, aynı zamanda ailenin otorite merkezi ve sorumlusu olarak kabul edilirken, anne, çocuk yetiştirmek, yemek yapmak ve evle ilgilenmek gibi işlerle görevlendirilir.

Babanın aile içindeki statüsü ve saygınlığı, çocuğunun ve diğer aile üyelerinin statüsünden farklıdır. Baba, ailenin temel ihtiyaçlarını karşılama görevini üstlenmiştir, özellikle geleneksel ailelerde, bu görevi yürüten tek kişidir. Endüstri devrimi ve iş birliği hareketi öncesi dönemde, aileler bu toplumsal ve yaşamsal yapısını uzun süre korumuşlardır. Evdeki aile üyeleri, genellikle dışarıdaki dünyada bulamadıkları huzur ve istikrarı aramaktadır. Aile, bireyin kişiliğini şekillendiren ve ilk gelişim sürecinin yaşandığı temel bir çevre olarak kabul edilir. Aile, bireyin sağlıklı davranışlar geliştirmesine ve çocuklarını ahlaki değerlere yönlendirmesine büyük ölçüde etki eder (El-Saati, 1962).

Baba ve çocuk arasındaki ilişki, toplumsal ve kültürel ortam benzerliğine büyük ölçüde dayanmaktadır. Bu benzerlik, aile içi üyeler arasındaki özellikle baba ve çocuk veya anne ve çocuk arasındaki ilişkilerde, düşünce ve inançlar arasında uyum ve dayanışma yaratır. Toplumda endüstri devriminin ve sosyal gelişimin

genişlemesiyle kadınların rolü artmıştır. Bu durum, aile içi ilişkilerde de değişikliklere neden olmuş, kadınların ekonomik olarak daha etkin hale gelmeleri, bazı ailelerde ailenin ihtiyaçlarını karşılama konusundaki geleneksel baba merkezli yaklaşımı değiştirmiştir. Kadınların ailenin ekonomik yaşamına katılması, aile içi ilişkileri ve diğer sosyal ilişkileri etkileyebilir. Bu etki ve değişiklikler, ebeveynlerin çocuklara yaklaşımını ve akrabalık ilişkilerini etkileyebilir (Badawi, 1977).

Aile içi ilişkiler ve ailenin toplumun temel birimi olarak oynadığı rol büyük bir öneme sahiptir. Sağlam ve sağlıklı aile içi ilişkiler, bireylerin kişisel istikrarını ve refahını sağlamak için kritik bir rol oynar. Ayrıca, aile içi ilişkiler, çocukların yetişkinliğe geçişlerine ve toplum içindeki rollerine şekil veren temel faktörlerden biridir. Aile yapısı ve işlevlerindeki değişiklikler, aile içi ilişkilerde dönüşüme neden olmuştur (Hamza, 2004).

Geçmişte aile içi ilişkiler, babanın aile ile ilgili konularda egemenliğini içeriyordu ve kadının statüsü göreceli olarak düşüktü. Ayrıca, bazı aileler çok eşli evlilik sistemine dayanıyordu. Son zamanlarda toplumların yaşadığı sosyal ve teknolojik değişiklikler, aile içi ilişkilerin doğasını etkiledi (Abu Zeid, 1965). Ekonomik koşulların uygun olması, maddi kaynakların, konutun ve giysilerin bulunabilirliği gibi durumlar, çoğu durumda aile içi anlaşmazlıkları azaltmış ve aile içi ilişkilerin gücünü artırmıştır. Aile içi ilişkilerin doğasını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecek önemli bir etken, aile içi harcamalardır (Barkat, 1996). Aile üyelerinin rolleri ve işlevleri konusunda daha fazla bilgiyi daha sonra ele alacağız. Rolü, bireyin bir grup içindeki dinamik yönü olarak tanımlayan Leneton, kocaların aile sorumluluklarının çoğunu taşıdığını belirtmiştir (Quanous, 2000). Ancak, eşin iş gücüne katılması ve aile işleri konusundaki görevleri paylaşması, aile içi ilişkileri güçlendirmeye yardımcı olur. Eşlerin aktif katılımı, çocukların bakımı ve eğitimi ve onlara değerler, gelenekler ve sosyal ahlak öğretme süreçlerini içerir (Ma'ati, 1986). Hem baba hem de anne, çocukları yetiştirmek ve gelişimlerini izlemekle sorumludur. Ebeveynler, çocuklarını sosyal, fiziksel, psikolojik ve kültürel açılarından geliştirmek ve aile içi uyumlarını sürdürmek için önemli bir rol oynarlar. Bu nedenle, aile içi ilişkilerin doğası, çocuklar üzerindeki etkileri de dahil olmak üzere, aile içi çocuk yetiştirme uygulamalarına büyük ölçüde bağlıdır (Hamza, 2004).

3.7.1. Aile ve kültürel gelişim

Kültürel gelişme, toplumlar ve bireyler için önemli bir olgudur. Bu gelişme, bireylerin toplumun kabul ettiği değerleri, normları ve gelenekleri benimsemesini ve bu değerleri gelecek nesillere aktarmasını içerir. Bu süreç, ailenin, kültürel mirasın korunmasında ve iletilmesinde kritik bir rol oynar. Ancak bu bağlamda iki temel aile yapısı tanımlanabilir: geleneksel aile ve modern, değişime açık aile. Geleneksel aileler, toplumda uzun süre yerleşmiş olan alışkanlıkları ve gelenekleri sürdürmek amacıyla çocuklarına bu mirası aktarma rolünü üstlenirler. Bu, ailenin kültüründe kalıcı izler bırakır ve geçmişten geleceğe nesiller arası aktarılır. Geleneksel aileler, bu nesiller arası sürekliliği sağlayarak toplumun temel değerlerinin ve geleneklerinin sürdürülmesini sağlarlar (Al-Othman, 2002).

Ancak modern aileler, kültürel mirası sadece korumakla kalmaz, aynı zamanda bu mirası gelecekteki ihtiyaçlara uyacak şekilde şekillendirmeye ve güncellemeye çalışırlar. Bu süreç, kültürel gelişimi teşvik etmek amacıyla gerçekleşir. Modern aileler, bu değişimi yönlendirmeli ve amaçlı hale getirmelidir. Bu, çocukların sadece geçmişe değil, aynı zamanda geleceğe de hazırlanmalarını sağlar. Aile, bireyler ile toplum arasındaki bir köprüdür (Hassan, 1967). Bu köprü sayesinde kültürel miras, bireylerin zihnine toplumun değerlerini, normlarını, alışkanlıklarını ve düşünce tarzlarını aktarır. Ancak günümüzde, insanlar günlük yaşamlarında hızla değişen bir dünyayla karşı karşıya kalmaktadır. Bilgi, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve yeni deneyimler, fikirler, beceriler ve yaklaşımlar gerektirir. Bu, sadece çevreye uyum sağlamak anlamına gelmez, aynı zamanda çevreyi değiştiren ve dönüştüren bireylerin yetişmesini gerektirir (Al-Othman, 2002).

Modern aileler, bu noktada bilgi ve teknoloji devriminin faydalarından yararlanırlar. Bilgisayarlar, uluslararası internet erişimi ve kültürel olarak uygun medya gibi bilgi ve iletişim teknolojileri, kültürel gelişme sürecinde kritik bir rol oynar. Bu teknolojiler, bireylerin kültürel mirası güncelleyebilmelerine, çevrelerine uyum sağlayabilmelerine ve hatta bu çevreyi dönüştürebilmelerine olanak tanır. Bununla birlikte, ailelerin bu değişim sürecinde önemli bir rol oynaması gerekmektedir. Ebeveynler, çocuklarının toplumsal uyum sağlamalarını kolaylaştırmak ve sosyal kimliklerini güçlendirmek amacıyla çocuklarının deneyimlerini

değerlendirmelidirler. Ayrıca, eski ile yeni arasındaki çatışma ve kuşaklar arasındaki farklar göz önüne alınmalıdır. Ebeveynler, toplumsal rolün önemini anlamalı ve çocuklarının toplumlarına entegre olmalarını desteklemelidirler (Hamza, 2004).

3.7.2. Iraklı aileler arasında kültür ve çevre bilincinin gelişmesini engelleyen bazı önemli etkenler

Önceden bahsettiğimiz çevresel kültürü yaymaya yardımcı olan öncü unsurların varlığı, çevresel kültürün geliştirilmesini ve teşvik edilmesini engelleyen faktörlerin olmadığı anlamına gelmemektedir. Bu önemli etkenlerin bazıları şunlardır:

1- Bilgi eksikliği: Irak'ta birçok çevre yasası olmasına rağmen, genel olarak Irak'ın çeşitli bölgelerinde çevresel dengesizliklerin ve yaygın kirliliğin gözlemlendiği bir gerçektir. Bu çevresel bozulmanın temel nedenlerinden biri, bu yasaların etkili bir şekilde uygulanmaması ve ihlal edenlerin yetersiz bir şekilde cezalandırılmasıdır. Yalnızca öğüt ve bilinçlendirme yetersizdir ve bazı bireyleri ve kurumları çevreye zarar vermekten caydıramaz. Kimse cezalandırılmayacağına inanıyorsa, çevre kirliliği ve dengesizliği daha fazla artabilir. Bu nedenle, katı yasaların ve cezaların uygulanması gerekir. Örneğin, Avrupa ülkelerinde trafik kurallarının sıkı bir şekilde uygulanması, trafik ihlallerinin cezalandırılması için sıkı önlemler alınması, trafik davranışlarını önemli ölçüde değiştirmiştir. Aksine, insanlar ek bir yük taşımamaları gerektiğine inandıklarında, davranış değişiklikleri teşvik edilebilir. Örneğin, Manila'da evlerde katı atık yönetimi başarılı bir şekilde uygulanmış, çöp poşetleri ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Diğer Avrupa ülkeleri eski gazeteleri ve camları toplamak için belirli günler ayırmıştır. Diğer ülkeler geri dönüşümü teşvik etmek için cazip teşvikler sunmaktadır. Bu nedenle, yasalar tek başına çevreyi korumak için yeterli değildir. İnsanlar çevre bilincine sahip olmalı ve çevresel güvenliğin değerini artıran bir kültüre sahip olmalıdır (El-Hasan, 2004).

2- Sosyal eğitimin eksikliği: Çevreyi koruma davranışı, sadece bireyin doğru bir şekilde yetiştirilmesiyle gerçekleştirilebilir. Çocuklar, çevre ile ilişkilerini ve çevreyi olumsuz etkileyen davranışları küçük yaşlardan itibaren öğrenmelidir. Bunun için çocuğun çevreyle nasıl etkileşimde bulunması gerektiğini ve çevresel değerleri ve

davranışları nasıl benimsemesi gerektiğini öğrenmesi gerekmektedir. Ancak Irak'ta toplumsal eğitim kurumları olan aile, okul, cami vb. gibi kurumlar çevresel eğitimi ve olumlu çevresel davranışları öğretme konusunda eksik kalmaktadır. Bu eksiklik, genel sağlık koşullarının kötüleşmesi, yaşam standartlarının düşmesi ve eğitim seviyelerinin düşmesi gibi birçok nedenle ilişkilendirilebilir. Bu, günlük yaşamımızda çevreye karşı sorumsuz davranışların yaygın hale gelmesine yol açar (El-Hasan, 2004).

3- Evin yapısı: Konut, her bireyin yaşamında temel bir gerekliliktir. Ancak konut kavramı, sadece duvarlar ve çatılardan ibaret basit bir yapıdan çok daha fazlasını ifade eder. Konut, bireylerin rahatlık ve istikrar arayışlarının bir sonucudur ve bu amaçla toplum tarafından sunulan hizmetler ve tesisler aracılığıyla gerçekleşir. Konut, yaşamın tüm yönlerinde refah seviyelerini artırmayı hedefleyen önemli bir rol oynar.

Her tür konut, farklı yapısal özelliklere sahiptir. Bazıları dikey yapılar iken diğerleri yataydır. Konut türleri tek ailelik evlerden dairelere ve apartmanlara kadar çeşitlilik gösterir. Ayrıca konutların büyüklükleri de önemli farklılıklar gösterebilir; bazıları sınırlı bir alana sahipken, diğerleri geniş bir yaşam alanı sunar. Konutun tipi ve özellikleri, ailelerin çevre bilincini oluşturmak ve çocuklara çevre kültürünü aşlamak konusundaki yeteneklerini etkileyebilir. Çevre bilincinin geliştirilmesi ve çevre kültürünün aşılması açısından, konutun yapısı ve büyüklüğünün rolü büyüktür. Örneğin, dar bir konut, çocukların çevre bilincini geliştirmeleri için sınırlı fırsatlar sunabilir. Geniş bir konut ise, aile üyelerine daha fazla yaşam alanı sunar ve aynı zamanda çocukların çevre konularıyla ilgilenmelerini teşvik eder. Ayrıca, bir konutun bahçesi, çocuklara bitkilerin korunması, suyun tasarruflu kullanılması, temizliğe dikkat edilmesi gibi çevresel konuları öğrenmeleri için önemli bir fırsat sunar (Hamza, 2004).

Fakir ve plansız yerleşim bölgeleri, sıkışık nüfus, yetersiz su kaynakları, altyapı eksiklikleri ve atık yönetiminin yetersiz olduğu yerlerdir. Bu tür yerleşimlerde yaşayan insanlar, çoğu zaman toplumun diğer bölgelerinden izole hale gelirler ve çevre dostu davranışları benimsemekte zorlanabilirler. Ayrıca, bu bölgelerde yaşayanlar genellikle çevre ile bağlarını yitirirler ve uygun bir konutun eksikliği çevre kültürünün geliştirilmesini zorlaştırır (Abu Zeid, 1965). Sonuç olarak, konutun

doğası ve özellikleri, çocukların çevre bilincini geliştirmeleri ve çevre kültürünü benimsemeleri açısından önemlidir. Geniş ve düzenli bir konut, bu konuda daha fazla fırsat sunabilirken, plansız ve fakir yerleşim bölgeleri bu süreci zorlaştırabilir. Bu nedenle, çevre eğitimi ve bilincinin yaygınlaştırılması için konutun yapısı ve tasarımı göz önünde bulundurulmalıdır (Al-Khawli, 1989).

4- Çevreci vatandaş anlayışının zayıflığı ya da hiç olmayışı: Vatandaşlık terimi, bir bireyin bir millete veya ülkeye aidiyetini ifade eder. Ulusal kimlik ise bir bireyin vatanına ve milletine sevgi ve bağlılıkla ilişkilendirilmesidir. Diğer bir deyişle, ulusal kimlik, bireyin toprağını ve üzerinde yaşadığı toplumu kişisel çıkarlarından daha üstün tuttuğu bir düzeyi temsil eder ve topluma hizmet etmek için vardır. İşte bu noktada çevresel vatandaşlık kavramı devreye girer. Bu kavram, bireyin çevresel meselelere hassas olduğu, bu meseleleri anladığı, yaşadığı çevreyi koruma konusunda istekli olduğu ve aynı zamanda Dünyanın sağlığına değer verdiği anlamına gelir (El-Hışab, 1966).

Çevresel vatandaşlık, çevreyi savunmayı ifade eder ve bu, ülkenin, denizlerin, toprakların, hava kalitesinin ve geçmişe dayalı doğal mirasın sevgisini ifade eder. Ayrıca, gelecek nesiller için endişe duyarak temiz ve sağlıklı bir çevrede büyümelerini istendiğini gösterir. Bu tür bir anlayışın oluşturulmasında sadece aileler değil, aynı zamanda resmi ve resmi olmayan toplumsal kurumlar da önemli bir rol oynar. Ailelerin, çocuklarının çevre ve çevresel meselelere olumlu bir şekilde yaklaşmalarını teşvik etme konusunda önemli bir rolü vardır. Temizlik, katılım, iş birliği ve sorumlu tüketim değerlerini teşvik ederek, çocukların öğrenmeleri gereken temel kavramları geliştirirler.

Ayrıca, Batı toplumlarında aileler, evin çevresel kavramları uygulamak için mükemmel bir yer olduğunu kabul ederler. Bir çevresel prensip aile içinde uygulandığında, çocuğun kişiliği ve geleceği üzerinde olumlu bir etki yaratır. Çocuklar, atık yönetimi, yenilenebilir olmayan kaynakların sorumlu kullanımı, çevresel kaynakların korunması ve verimli kullanılması gibi çevresel eğitim kavramlarını ailelerinden öğrenirler. Sonuç olarak, ebeveynler, çocuklarına çevresel vatandaşlık kavramını aktarırlar ve bu da gençlerin çevresel bilinçlerini güçlendirir, bu da ülkenin ekonomik geleceği üzerinde olumlu bir etki yaratır.

Ancak, görünen gerçeklik bahsettiğimiz değerlerle çelişiyor gibi görünüyor. Birçok vatandaşın çevresel bilinç eksikliği veya zayıflığı sergilediği açıktır. Bu, bireylerin çevresel sorumlulukları ile toplumsal hakları arasında dengelemekte zorlandıkları anlamına gelirken, çevre koruma insan haklarıyla doğrudan bağlantılıdır ve insan sağlığına, topluma ve geleceğimize büyük etkileri vardır. Bununla birlikte, ailelerin bu noktada önemli bir rol oynaması gerekmektedir. Çevresel vatandaşlık değerlerini ve sorumluluklarını aile içinde öğretmek, gelecek nesillerin çevre konularına daha duyarlı ve sorumlu bir şekilde yaklaşmalarını teşvik edebiliriz (El-Hışab, 1966).

3.8. Sosyal ve Kültürel Değişimlerin Irak Ailesi Üzerindeki Yansımaları

Irak toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları etkileyen büyük değişimlere tanıklık etti. Bu değişimler, sosyal, ekonomik ve idari kurumlar üzerinde derin etkiler bıraktı ve aynı zamanda yeni kuşak Iraklıların kimliklerini etkiledi.

Şehir ve toplumda yaşanan değişimler genellikle vatandaşlar tarafından fark edilmeyen, aşamalı değişimlerdir. Bu tür değişimleri genellikle sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda yetkinliği olan uzmanlar fark eder. Çünkü bu uzmanların çalışma alanlarından birisi de bu değişikliklerin şehir ve gelişim süreçleri üzerindeki önemini anlayabilecek bilimsel araştırmalar yapmaktır. Bu nedenle, yaşadıkları toplumlarda gördükleri sosyal değişimi incelemek, uzmanlar ve araştırmacılar için önemli bir konudur.

Irak ailesi özellikle 1990 ve sonrasında büyük toplumsal ve kültürel değişimler yaşamıştır. Bu değişiklikler, aile içinde geleneksel cinsiyet rolleri, aile yapısı, aile değerleri ve gelenekleri üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca, bireysel değerlere yönelik bir değişim, geleneksel biçimde yapılan evliliklerin azalması ve aile içi etkileşim ve rollerde geleneksel değerlerin azalması yönünde değişimler meydana gelmiştir. Bu konuyu daha iyi anlamak ve Irak ailesi üzerindeki etkilerine daha iyi odaklamak için bu başlık birkaç alt başlığa ayrılarak sunulacaktır.

3.8.1. Aileyi etkileyen sosyal değişiklikler

Aile, toplumun temel birimidir ve son yıllarda önemli değişimlere tanık olmuştur. Geleneksel aile yapısı, baba figürünün aileyi geçindiren kişi ve anne figürünün ise ev işleri ve çocukların bakımı üstlendiği bir yapıyı içeriyordu. Ancak günümüzde aile yapıları ve düzenlemeleri daha karmaşık ve çeşitlidir. Bu değişimleri daha önce konuyla ilgili yapılan çalışmaları dikkate alarak bazı alt sınıflandırmalara ayırabiliriz.

a) Ailenin ayrışması:

Ailede ayrışma, ailenin ayrışması çocuğun kişiliğinin oluşturulması ve sosyal etkileşimde temel kuralları öğrenmesi için önemlidir ve temel bir birim olan aileyi etkileyen önemli bir sorundur. Aile içinde çocuğun yetenekleri diğer bireylerle etkileşim yoluyla gelişir ve bu etkileşim aile üyeleri arasındaki iletişim ve diyalog olmadan gerçekleşemez. Bu, çocuğun ruhsal ve sosyal uyumunu artırır. Teknolojik ilerlemeler toplumda birçok değişikliğe neden olmakla kalmadı aynı zamanda aile yapısını ve ailenin işlevlerini de etkiledi. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve medyanın dönüşümünün ailenin yapısı ve işlevine etkisi özellikle çevresel, sosyal ve kültürel yapılarda daha fazla kendini hissettirdi (Hafız, 2015). Kadınların ev işlerinden uzaklaşıp iş gücüne katılması, toplum içindeki rollerini ve konumlarını değiştirdi. Aile üyelerinin evden uzakta daha fazla zaman geçirmesi, aile bireylerinin ve özellikle çocukların dengesi üzerinde olumsuz etkiler yarattı. Erkek ve kadın arasındaki çatışmalar aile içi rekabeti yaratarak, çocuğun sorumlulukları ve annelik rolünün işlevi arasında uyumsuz ilişkiler oluşturdu. Bu, ailenin rolünün azalmasına ve aile üyeleri arasındaki bağların sarsılmasına yol açtı.

Aile, sosyal ilişkileri düzenleyen, toplumsal rollere ve toplumsal ilişkilere kurallar koyan bir toplumsal kurum olarak görülür. Aynı zamanda, birey için önemlidir. Çünkü bireylerin rollerini ve konumlarını tanımlayan aile kurumuna özgü değerler ve standartlar vardır. İşte ailenin en önemli işlevlerinden bazıları şunlardır.

1. Bireyin ihtiyaçlarını karşılamak: Aile genellikle dış ilişkilerden kaynaklanan duygusal tatmin içeren uzun süreli kişisel ilişkilerin bir modelini sunar.

2. Toplumun düzeni gerçekleştirmek: Aile, bireylere iş ve toplumsal etkileşim hakkında bilgi verir. Ayrıca yaşlılık döneminde nüfusu korur. Aile aynı zamanda üremeyi sürdürme yetkisini verir ve toplum için önemli bir rol oynar.
3. Ekonomik işlev: Sanayi devrimi, kentsel toplumlarda ailelerin ekonomik rolünü etkiledi. Aileler öncelikle tüketici haline geldiler ve daha ucuz ürün ve hizmetler sunan yeni organizasyonlar oluşturuldu.
4. Sosyal eğitim işlevi: Sosyal eğitim, çocuğun toplumsal rolünü öğretmek için ailenin temel işlevlerinden biridir. Aile, çocuğun büyüdüğü ve geliştiği dönemde önemli bir rol oynar. Sosyal eğitim, ailenin çocuğu belirli davranış kalıpları, toplumsal değerler ve ahlaki standartlar konusunda eğitmesini de içerir (Muhammed, 2009).

b) Dağınık aile tipleri:

Aile içi ayrılık veya aile yapısının çözülmesi, bir veya daha fazla üyenin toplumsal taahhütlerini tatmin edememesi durumunda meydana gelen bir olguyu ifade eder. Aile içi çözülmenin başlıca biçimleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Aile içi ayrılık veya boşanma sonucu ailenin çözülmesi. Bazı durumlarda bir eş, evden uzak durup, uzun bir süre boyunca evde bulunmamayı tercih edebilir. Bu durum, kültürel değişimlerle etkisini farklı şekillerde hissettirerek rollerin tanımında değişikliklere neden olabilir. Yine bu durum ebeveynler ile çocuklar arasındaki iletişimin türünü ve derecesini etkileyebilir. Ancak, bu alandaki en önemli değişim özellikle küçük çocukları ilgilendiren ebeveynler ile çocuklar arasındaki çatışmalardır.
2. Aile içi krizler, dışsal olaylar nedeniyle de meydana gelebilir. Örneğin, bir eşin ölümü, hapis cezası veya savaş gibi olaylar sonucunda bir eşin geçici veya kalıcı olarak yokluğu aile içi krizlere yol açabilir.
3. Aile içi krizler ayrıca içsel faktörler nedeniyle de meydana gelebilir. Bu faktörler, ruhsal veya zihinsel sorunlara işaret edebilir, örneğin, ailenin bir

üyesinin ciddi bir zihinsel veya ruhsal sorun yaşaması, kronik sağlık sorunları veya fiziksel engeller (Mitchell, 1980).

c) Aile içi parçalanmaya etki eden faktörleri

1) Ekonomik faktörler: Ekonomik faktörler, bazı sapkın davranış türlerinin oluşmasında rol oynamaktadır. Örneğin, aile reisinin sorumluluklarını yerine getirmedeki başarısızlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı veya yasa dışı faaliyetlere katılma davranışlarına yol açabilir ve bu bazen hapis cezasına neden olabilir. Ekonomik durumun kötüleşmesi genellikle düşük gelirle sonuçlanır ve bu nedenle çocuklar, aile gelirine katkıda bulunma zorunluluğunu hissederler. Bu da gelir elde etmek için geleneksel olmayan yollarla çalışmalarına neden olabilir ve aile yaşamında sorunlara yol açabilir (Ma'ati, 2003).

Bazı çalışmalarda teknolojik ve iletişimsel gelişmelerin bir araya gelmesi nedeniyle ailenin karşılaştığı en büyük sorunların ortaya çıkabileceği dile getirilmiştir. Sosyal değişim etkisiyle aile içinde yaşanacak erkek ve kadın arasındaki rekabet ve her bireyin ekonomik bağımsızlığa ulaşma çabası aile yapısını olumsuz etkileyebilir ve aileyi dalgalanmalara karşı daha hassas bir varlık haline getirebilir.

2) Sosyal ve ahlaki faktörler: Bu faktörler, yönlendirilebilecek sosyal yöntemler, ilişkiler, desenler, değerler, inançlar ve eğitim konularıyla ilgilidir. En önemlilerini aşağıda yer alan biçimiyle sınıflandırabiliriz.

- Çocuk yetiştirme sürecinde farklı görüşlerin oluşması.
- Eşler arasındaki rol çatışmaları ve bir eş üzerinde artan psikolojik baskılar.
- Ahlaki ve toplumsal kuralların belirsizliği, ahlaki kontrol mekanizmalarının eksikliği ve toplumsal normların açıklığı gibi etik sorunlar (Ma'ati, 2003).

3) Duygusal ve psikolojik faktörler: Bu faktörler, evlilik içindeki duygusal ilişkinin soğumasına işaret eder ve aile için en tehlikeli evlilik sorunlarından biri olarak kabul edilir. çünkü aile bireyleri üzerinde olumsuz ve kalıcı etkisi en fazla olan faktörlerdendir.

4) Zihinsel faktörler: Zihinsel düzey ve her iki eşin birbirlerine yönelik beklentileri arasındaki farklılıktır ve aile içinde yaşanan sorunlar üzerinde etkili olabilir. Eşler arasındaki beklentiler farklı ve çelişkiliyse, bu beklentileri ve sorunları ele almak önemlidir. Aksi takdirde, sorunlar ve beklentiler arasındaki çatışmalar yoğun ve karmaşık hale gelebilir. Bu durumu beklentilerin çatışması olarak adlandırabiliriz.

5) Kültürel faktörler: Toplum içinde kültüre katkı sunan bireylerin eğitim ve ahlaki düzeylerinin düşük olması, çocukların mevcut ailelerinde olumsuz değerlere dayalı davranışlar geliştirmelerine neden olabilir. Hatta bu sorunlarla ebeveynleri tarafından büyütülen çocukların gelecekteki muhtemel yuvalarında, evliliklerinde de aynı problemleri yaşamalarına ve yaşatmalarına sebebiyet verebilir.

Benzer şekilde, evlenen taraflar kültürel farklılıklara sahipse ve farklı toplumsal kurallara ve değerlere bağlılarsa, bu farklılık ve çatışma aile içinde birçok soruna yol açabilir. Kültür farklılığı, aile içi çatışma şiddetinde dozun yükselmesi, boşanmanın yaygınlaşmasını tetikleyebilir. Kültürel faktörler tüm toplumlarda aile çözülmesinin en önemli biçimlerinden biri olarak kabul edilir (Sakina ve Khedr, 2011).

3.8.2. Kültürel değişimlerin aileye etkisi

Sosyal gelişim, bireyin standartlarını, becerilerini, motivasyonlarını ve yönelimlerini şekillendirdiği ve toplumunda istenen, takdir edilen değerlerle uyumlu hale geldiği bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu süreç, bireylerin mevcut ve gelecekteki toplumda sosyal rolleri anlamalarına ve bu rollerle uyum sağlamalarına yardımcı olur (Al-Aysuli, 1980).

a) Yetiştirme, kontrol ve sosyalleşme: Sosyal eğitim ve yetiştirme, bireylerin yaşamlarında kritik bir rol oynar. Bu süreç, bireylerin kişiliklerini şekillendirme, toplumsal değerleri içselleştirme, farklı toplumsal bağlamlarda nasıl etkileşimde bulunacaklarını öğrenme ve sosyal ilişkiler kurma sürecidir. Ayrıca, sosyal eğitim ve yetiştirme, toplumun istikrarını koruyan kişisel modeller oluşturmakta önemli bir rol oynar (Al-Bayati, 1979).

Bu süreçte aileler, kardeşler ve arkadaşlar gibi yakın ilişkilerin rol model etkisi çok büyüktür. Bu ilişkiler, bireylere toplumsal değerleri aktarma ve davranışlarını

yönlendirme konularında yardımcı olur. Çocuklar, aile üyelerini örnek aldıklarında, kabul edilebilir toplumsal davranışlar kazanırlar ve toplumsal rolleri nasıl belirleyeceklerini öğrenirler. Bu tür öğrenme süreçleri, "gözlemlene ve taklit" olarak adlandırılır, çünkü bireyler diğerlerini izleyerek ve taklit ederek yeni şeyler öğrenirler (Omar, 2000).

Sosyal eğitim ve yetiştirme süreci, bireyin yaşamının farklı dönemlerinde alınan eğitim ve öğrenme kurallarını içeren toplumsal bir etkileşimdir. Bu kurallar, bireyin davranış kalıplarını belirlemede kilit bir rol oynar ve toplumun gereksinimlerine uyum sağlama becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Sosyal eğitim ve yetiştirme süreci, doğumdan başlayarak bireyin ölümüne kadar uzanır ve her aşamada öğrenme ve büyüme fırsatları sunar (Lehmann, 2004).

b) Değişen değerler bağlamında sosyalleştirme yöntemlerinin değişimi:

Sosyalleştirme süreci, özellikle çocukluk dönemlerinde bireylerin yeniden şekillendirilmesi ve hazırlanmaları için önemli bir süreçtir, böylece bireyler gelecekte toplumsal yaşamın zorluklarıyla başa çıkabilirler. Bu bağlamda, eğitim bilimleri, psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve diğer bilim dalları, sosyalleştirme süreçlerinin ve geliştirme yöntemlerinin araştırılmasında çalışmalar yaparlar (Jawad, 2014).

Sosyalleştirme yöntemleri ve aşamaları, hakim toplumsal bağlama ve mevcut tarihsel döneme bağlıdır. Sosyalleştirme süreci, ekonomik, toplumsal ve siyasi değişkenlerin doğasından etkilenir ve bu nedenle toplumsallaştırma süreçlerinin özellikleri ve bireylerin hazırlanma yetenekleriyle ilişkilidir. Bu ilişkinin getirisi sosyalleştirme sürecini yerine getiren kurumların yapısını etkileyen faktörlerin sonucuyla belirlenir. Sosyalleşme sürecine birinci derece gruplar, ikinci derece gruplar (örneğin aile, okul, arkadaşlar) ve diğer alt grupların etkileşimi de etki eder. Ayrıca, kültür ve medya gibi sosyal unsurlar ve bunlarda yaşanan değişimler, toplumsallaştırma görevini yerine getiren kurumları etkileyen faktörlerin başında gelir (Jawad, 2014).

Sosyokültürel yapılarda gerçekleşen değişimlere ve bunun aile yapısına yansımalarına neden olan faktörlerin en önemlisi modern kültür ve medya etkisidir. Kültürler arasındaki yakınlaşma, yerel toplumun küresel topluma açılması yeni kültürel değerler, modeller ve bazen Batı değerlerinin toplum yapısına karışmasına neden olmuştur. Bu etkileşim, uydu televizyon yayınlarının (uydu TV) yaygınlaşmasına

katkıda bulunmuş ve medya içeriklerinin çocuklar ve gençler dahil olmak üzere farklı yaş gruplarına ulaşmasına olanak tanımıştır. Ayrıca, bilgi transferinin (bilgi devrimi) ve uluslararası bilgi ağının (internet) kullanımının yaygınlaşması gibi küresel değişimler, toplumsal kurumlara sirayet etmiş ve toplumun temel yapı taşları olan bu kurumların üzerinde belirgin bir etki oluşturmuştur (Al-Juhari, 1983).

Bu kurumların en başında gelen aile, bireylerin hayata hazırlanması ve yetiştirilmesi konusunda en önemli ve ilk sırada gelen birimdir. Aile, toplumun temel taşı olarak kabul edilir ve birey için hayati bir çevre sağlar. Ailenin içindeki uyum ve bağlam ne kadar yüksekse, bireylerde o oranda aile görevlerini daha etkili ve verimli bir şekilde yerine getirebilir. Ailenin en önemli işlevlerinden biri, neslin devamı ve yeni bireylerin yetiştirilmesi (üreme ve eğitim işlevi) ile ilgilidir (Al-Attiya, 1983). Ayrıca aile cinsel tatmini sağlama, topluma yeni bireyleri kazandırma, onları koruma ve onlarla ilgilenme gibi diğer önemli işlevlere sahiptir. Tüm bu geleneksel işlevlerin ötesinde, sosyalleştirme işlevi, kavramın kendisi tarafından sunulan kapsamlı bir anlam içerir. Bu işlev, bireyin eğitimi, hazırlanması, rollerin öğrenilmesi ve belirlenmesi, geleceğe hazırlanması ve yeni davranış modelleri ve değerlerin kazanılmasını içerir (Jawad, 2003).

Sosyalleştirme işleminin önemi, bireyler arasındaki etkileşimde denge ve uyum sağlamasında ve sürekli bir değişim süreciyle kendini yenilemesi gerçeğinde görülür. Bu değişim, bireylerin davranış modellerini, düşüncelerini ve değerlerini sürekli olarak güncellemelerine ve yeni deneyimler kazanmalarına yol açar, bu da aileyi etkiler (Al-Zghayr, 2008).

3.9. Sosyokültürel Değişimin Irak Aile Yapısına Yansımaları

3.9.1. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki

Bilinmelidir ki ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki, insanlık tarihi boyunca köklü ve kalıcı bir ilişki olmuştur. Bu ilişki bireyin büyüdüğü çevre tarafından belirlenir ve çevresel değişikliklere bağlı olarak bireyin benimsediği değerler ve kişisel davranışları değişebilir. Ancak Arap kültüründe, ebeveynlerin çocuklarını

yetiştirmek için İşlam kültüründen türetilen değerlere dayalı yöntemlere dayandığı önemli bir inanç bulunmaktadış. Çocukların kişilik gelişimine katkı sağlayan en önemli yöntemlerden biri örnek olmaktır (<http://ww.elganna.com>). Bu yöntem, çocukların ruh hallerini şekillendirmeye, ahlaki değerlerini oluşturmaya ve toplumlarına olumlu katkılarda bulunmalarına yardımcı olur. Eğitmenler, ebeveynler veya diğer kişiler olabilir. Çocuklar, saygı duydukları kişileri taklit etme eğilimindedirler. Ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkiyi yönlendiren kan bağı ve akrabalık ilişkisi önemlidir. Bu ilişkiye bağlı hakları ve sorumlulukları anlamak gereklidir. Bu ilişkiyi yüksek ahlaki değerlere sahip bir şekilde sürdürmeye ve geliştirmeye çalışmak, toplumun değerlerini ve ahlakını güçlendirmek için temel bir unsurdur. Bu, geleneksel İşlam toplumlarında temel bir gerekliliktir.

Ayrıca, petrolün keşfi nedeniyle Arap toplumunda yaşanan ekonomik ve sosyal değişiklikler, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkide büyük bir evrim yaşandığını göstermektedir. Bu değişiklikler, aile yaşamını ve çocukları doğrudan etkilemiş ve dikkatle ele alınması gereken yeni konuları gündeme getirmiştir.

3.9.2. Küreselleşen dünyada ocuk eğitimi sorunu

Günümüzde, dünya genelinde bilgiye erişim ve bilgi artışının hızla yayıldığı, bilgi savaşlarının yaşandığı, toplumların birbirine daha fazla açıldığı, değerlerin ve yaşam tarzlarının değiştiği bir dönem yaşanmaktadır. Bu değişimden eğitimde ziyadesiyle etkilenmiştir. Bu sürekli değişim, son zamanlarda eğitimin taşıdığı ağır ve karmaşık bir görevi beraberinde getirmiştir. Bu görev, geçmişten geleceğe kültürel mirası çeşitli ğretim yöntemleriyle aktarmaktır. Sosyal eğitimin sorumluluklarından biri, insanları toplum içinde olumlu bir şekilde yetiştirmek, onları uluslararası bir dünyada etkin bir şekilde yer almaları için hazırlamaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için kültürel bileşenlerin değiştirilmesi, eklenmesi ve güncellenmesi gerekmektedir. Bu ise eğitimde esnekliğe, yaratıcılığa, çeşitliliğe ve yeniliğe gereksinim duyar (Al-Ta'i, 2011).

Çocuklar ve gençler, kültürel iletişim ve toplumsal değişimden yoğun bir şekilde etkilenirler. Bu nedenle kültürel bileşenlerin değiştirilmesi ve eklenmesine odaklanmak fiziksel ve psikolojik özelliklerin, şımartma ve aşırı korumanın gerektirdiği özelliklerin gelişimini destekleyen modern toplumun denetim, refah, rahatlık unsurlarına, fiziksel ve resmi rekabet eksikliği gibi eğilimlere yanıt vermek için gereklidir. Gençlerin evlilikten kaçınma sorunu boşanma ile ilgili yasa vb. faktörlere dayanmaktadır. Bu, evlilik kurumunun toplumun en önemli kültürel değerlerinden biri olan algısını bozmaktadır. Tüm bu faktörler Arap kültürü ve kimliğini etkilemekte ve değerlerinden uzaklaştıran maddi ve manevi yönleri yaygınlaştırarak zorlayan bir sorun oluşturmaktadır (Al-Zayyoud, 2006).

3.9.3. Medya akışı ve bilgi devrimi

Medya, günlük yaşamın önemli bir parçasıdır ve toplumların bilimsel temellere dayalı bir şekilde gelişmelerine ve kültürel değerlere etki etmektedir. Medyanın bu önemi bilgi aktarımı, toplumsal gelişim ve bireylerin sürekliliği açısından vazgeçilmezdir. Medya yalnızca bir eğlence aracı değil, aynı zamanda bir nesilden diğerine görüşleri ve gelenekleri aktaran bir araç olarak işlev görür. Bu, nesiller arasındaki ilişkiyi şekillendirir ve değiştirir. Böylece gelecekteki ilişkilerin evrimsel bir karakter taşımasını sağlar. Medya bireylerin yaşamları boyunca farklı aşamalarda bilinçlerine ve davranışlarına büyük ölçüde etki edebilir. Medya bir bireyin felsefesini, inançlarını ve yaşam görüşünü yansıtan bir ayna görevi görür. Burada medyanın çocuklar üzerindeki etkisi üzerinde durmak gereklidir. Çünkü çocuklar için ayrılan medya günümüz toplumunda olumsuz bir etkiye sahiptir. Bu, kapsamlı bir savaş gibi görülebilir. Çünkü iletişim teknolojisinin hızlı yayılması aynı zamanda çocukları kendine çekmek ve düşüncelerini kontrol etmek için yeni ve daha etkili yolların geliştirilmesine yol açmıştır. Bu alanda faaliyet gösteren birçok şirket, eğlence, oyun ve tüketim kültüründen türeyen Batı ahlakını teşvik etmektedir. Bunun sonucunda çocuklarda psikolojik ve etik bozulmalar görülür. Değerlerin göz ardı edilmesi kâr amacı güdülerek sadece kazanç peşinde koşma eğilimi gibi sorunları ortaya çıkarır. Bu sorunları yaş ilerledikçe düzeltmek daha zordur ve bu kalıplar bilinçaltına yerleştikçe sorun daha da derinleşir.

Medyanın televizyon, cep telefonları ve internet gibi çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri çok yönlü ve çok boyutludur. Televizyon Arap dünyasındaki birçok ailenin yaşamının temel bir parçasıdır ve eğlence, eğitim, öğrenme ve sosyal büyüme açısından önemli bir rol oynamaktadır. Arap araştırmaları, televizyonun toplumsal büyüme üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini belgelemiştir. Amerika'da çocukların özellikle okul öncesi dönemde, gündüzün üçte birinden fazlasını televizyon başında geçirdikleri tahmin ediliyor. Arap ülkelerinde karşılaştırılabilir istatistikler olmamakla birlikte, Arap çocuklarının televizyon karşısında geçirdiği süre açısından farklı bir seviyeye sahip olmadıkları görüşüne işaret eden kanıtlar bulunmaktadır. Yabancı programlar, Arap nüfusunun Amerikalı nüfusundan farklı bir televizyon tüketimi düzeyine sahip olmadığını göstermektedir. Küreselleşmenin Arap aile yapısına yeni medya yöntemlerini ve biçimlerini getirdiği kabul edilmektedir. İletişim teknolojisinin gelişmesi, Arap ailelerini uydu yayınları aracılığıyla doğrudan televizyon programlarına maruz bırakmıştır. Gökyüzü, Arap ve yabancı televizyon kanalları ile dolup taşmaktadır ve bu kanallar Arap kültürüne ve evrensel değerlerine uygun olmayan programlar, içerikler ve reklamlar yayınlamaktadır

Arap ailelerinin kaç tane uydu kanalı aldığına dair kesin veriler yoktur, ancak göstergeler, uydu kanalları almak için kullanılan uygun maliyetli iletişim teknolojisinin yaygınlaşmasının Arap dünyasında uydu kanallarına erişimi artırdığını göstermektedir. Bilgisayar ve internete sahip olan ailelerin sayısının sürekli artış göstermesi, Irak'ta internet kullanıcı sayısını artırmıştır. Irak'taki internet kullanıcılarının sayısı şu anda 4 milyondan fazla olarak tahmin edilmektedir.

Bilgi teknolojisinin toplumsal yönlerine odaklandığımızda, özellikle mobil telefonlar ve internet gibi teknolojilerin toplum üzerindeki etkilerini gözlemlemekteyiz. Bu yeni teknolojilerin kullanımı, toplumsal, ekonomik ve siyasi bağlama göre değişkenlik gösterebilir ve toplumsal gelişme ile güncellemelere bağlı olarak evrilebilir. Üçüncü dünya ülkeleri dışındaki gelişmiş ülkelerde mobil telefonlar, genellikle bilimsel zorunluluklar için kullanılırken, ABD'de bu cihazlar daha çok moda ve gösteriş amacıyla kullanılmaktadır. Avrupa'da ise mobil telefonlar genellikle bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri için kullanılır. Bu farklılık,

mobil telefon kültürü ve bu kültüre ilişkin toplumsal değerlerle yakından ilişkilidir

Sosyal etkiler, bireylerin mobil telefonlarına sahip olma konusundaki eğilimlerini büyük ölçüde etkilemiştir. Mobil telefonlar, toplumsal statü ile ilişkilendirilen semboller haline gelir. Bu cihazlar, ayrıcalık ve toplumsal statü için bir araç olarak algılanmaya başlar. İnsanları diğerlerinden veya giyimlerinden ayıran bir özellik olarak öne çıkar ve daha sonra görünüşlerinin toplumsal imajları gizleyebilecek bir arayüz olduğu anlaşılır. Bu, mobil telefonların toplumsal statüyü belirleyen bir unsur haline gelmesine neden olur. Mobil telefon sahibi olmak, kişisel aidiyet duygusu ve toplumsal değerlerin bir kaynağı olarak kabul edilir.

Mobil telefonlar, şirketlerin pazarlama stratejilerinde toplumsal ayrımın yeni bir biçimini oluşturmuştur. Mobil telefonların olumsuz yönlerinden biri, toplumsal dayanışma yerine bencillik duygusunun yaygınlaşmasına katkıda bulunmasıdır. Bu teknoloji, genellikle bireysel ilgiyi vurgulayabilir ve bireysel kültürün pekişmesine yol açar. Çoğunlukla birey önce gelir ve ardından grup gelir. Bu, kaynakların ve milli ekonominin tükenmesine neden olabilir. İnternetle ilgili olarak bu teknolojiye aşırı bağımlılığın, bireylerin psikolojik sağlık ve genel refahları üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği gözlemlenir. İnternet bağımlılığı, toplumsal izolasyona ve düşünme kapasitesinin eksikliğine yol açabilir

3.9.4. Tüketim kültürü ve bireysel değerlerin yayılması

Tüketim kültürü ve bireysel değerlerin, küreselleşme sürecine büyük etkisi olduğu yaygın bir inançtır. Amerikalı dilbilimci Noam Chomsky'ye göre, küreselleşme genellikle otoriter şirketler tarafından yönlendirilen ve öncelikle para kazanmaya odaklanan bir süreçtir. Bu süreçte halk, yapay ihtiyaçlar üzerinden ayrıştırılır ve her birey diğerlerinden izole hale gelir. Kamuoyu politik süreçlere katıldığında yapay ihtiyaçlar temelinde bir yaşam tarzına bağımlı olur ve kamusal otoriteler toplumda zayıflar veya tehdit edilir. Tüketim kültürünün reklamlar aracılığıyla yayılması, sahip olma isteği, taklit ve diğerlerini takip etme arzusu Arap dünyasında belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu, özellikle maddi olarak iyi durumda olan Arap aileleri için

ekonomik ve kültürel baskılara yol açmıştır. Bu durum, özellikle Irak ailesinde belirgin bir şekilde görülmektedir ve gereksiz ürünlerin satın alınmasında belirgin bir artış yaşanmaktadır. Reklam mekanizması ise tüketim değerlerinin ve taklit etme arzusunun yayılmasını kolaylaştırır. Çocuklar, ebeveynlerine bu ürünleri satın almaları için baskı yaparlar. Bu, ebeveynler üzerinde maddi ve manevi bir yük oluşturabilir. Ayrıca toplumsallaşma sürecinde ve ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkide gerilime yol açabilir (Ali, 2012).

Bu nedenle, ebeveynler çocuklarına potansiyel reklam etkileri ve aranan ürün veya hizmetin hangi amaca hizmet ettiğini anlatırken, tatmin edici, olgun tüketim değerlerini ve yeterlilik, bağımsızlık yeteneklerini öğretmelidirler. En önemli nokta, ebeveyn davranışlarının çocuklara örnek olması ve çocukların bu davranışları takip etmeleridir.

3.9.5. Kimlik tehdidi

Arap kültürünün temel öğelerinden biri olan İslam, Arapça dil, öz benlik ve ötekilik konusundaki tarihî anlayışa dayanmaktadır. Medya küreselleşmesinin İngilizce diline büyük ölçüde dayandığı, Arap ve Müslümanları yeterince temsil etmediği ve Arapları ayrı bir varlık olarak değil de bir çoklu nüfus olarak tasvir ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla Arap aileleri, kültürel kimliklerini sadece korumaya değil, aynı zamanda aktif olarak yaşamak için teşvik etmeye yönelik çaba göstermelidir. Bu çaba İslam'ın öğretilerine bağlı kalmayı, Arap dilini ve kültürünü gururla taşımayı içermelidir. Ayrıca günlük hayatta herkesin sözlü ve fiili katılımı yoluyla gerçekleştirilmelidir

3.9.6. Ebeveynlerin ekonomik durumu

Ülkelerin genel ekonomik durumu bireylerin yetiştirilme şekli üzerinde etkili olur. Ekonomik sistemlerin eğitim sürecine, politikalarına ve ülkelerin üretim biçimlerine etkisi bireylerin yetiştirilme tarzlarını da belirler. Toprağa ve toprakla bağlantılı tüm

unsurlara dayalı bir tarım kültürü, buna uygun insan kaynaklarını yetiştirmeyi gerektirir. Aynı şekilde ekonomisi belirli bir endüstriye dayanan sanayi toplumu üretim ilkeleriyle uyumlu bir eğitim ve insan kaynağını yetiştirecek politikalar üretir (Al-Toumi, 1971). Bu durum ailelerin çocuklarını yetiştirme ve topluma kazandırma hedeflerini belirler. Aynı zamanda toplumsal hiyerarşi, statü ve mobilizasyonu dinamik kılar.

Çocuk yetiştirme yöntemleri toplumun farklı sosyal sınıfları arasında ve aynı toplum içinde farklılık gösterir. Birçok araştırma, toplumun farklı sınıfları arasında ve aynı toplumdaki aileler arasında çelişkiler bulunduğunu göstermektedir. Örneğin yüksek ekonomik gelire sahip aileler, çocuklarının toplumsal statü kazanmasını istemekte ve bu nedenle çocuklarına olması gerektiğinden daha fazla ilgi göstermektedirler. Bu da çocuklarının karşılaşılabileceği davranışsal sorunları önlemek amacıyla fazla zaman harcamalarına neden olabilir. Yine bu durum çocukların olgunlaşmasını ve bağımsız bireyler olmalarını geciktirebilir. Orta düzeyde ekonomik gelire sahip aileler toplumda iyi bir itibara sahiptir ve çocuklarına iyi muamele gösterirler. Ancak denetim eksikliği azdır bu da çocuklarda psikolojik sorunların daha çok görülmesine yol açabilir. Diğer yandan düşük gelirli aileler toplum nezdinde kötü bir itibara sahiptir ve çocuklarını kontrol etmekte zorluk yaşarlar. Bu da çocuklarda düşmanlık ve saldırganlık gibi psikolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir ve bu sorunlar aile üyeleri tarafından göz ardı edilir.

Fakirlik, cehalet, hastalık korkusu, işsizlik ve çocukların geleceğini temin etme umudunun sınırlı olması, düşük sosyal sınıf kültürünü tanımlayan önemli özelliklerdir. Ebeveynlerin çocukları yetiştirme yöntemlerinin duygusal gerginlik yansıtan içeriklere sahip olması çocuklarda genel bir güvensizlik hissi oluşturabilir. Bunun sonucunda ebeveynlerde çocuk yetiştirme sorumluluğu etkin biçimde yerleşmez ve sosyalleşmede uyum problemleri ortaya çıkar.

3.9.7. Ebeveyn terbiyesi

Genellikle ebeveynler, kendi çocukluklarında büyürken deneyimledikleri yöntemlere dayanarak çocuklarını yetiştirirler. Ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımı kendi

ebeveynleri ile olan etkileşimlerinin bir sonucu olarak şekillenir. Ebeveyn davranış modelleri kuşaktan kuşağa kültürel bağlamında aktarılır. Bunun sonucunda ya ebeveynler kuşaklarla aktarılan kültürel kodlara uygun yetiştirme yöntemlerini seçerek benzer stratejiler kullanırlar. Ya da tamamen farklı stratejiler benimsemeye yönelirler (Al-Niyal, 2002). Bu tercihlerinde kendi deneyimlerinin olumlu veya olumsuz olması etkilidir. Eğer geçmişlerinde olumlu izler bırakan bir tecrübeye sahiplerse kuşak aktarımını yaparlar. Fakat olumsuz bir yetiştirilme deneyimine maruz kalmışlarsa kendi stratejilerini oluşturmaya daha meyilli olurlar.

3.9.8. Eşler arasındaki ilişkiler

Çocuğun çevresinden öğrendiği toplumsal davranış kalıpları, geleceği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Adaptasyon sürecinin başarısı veya başarısızlığı, aile üyeleri arasındaki insan ilişkilerinin erken yaşam yıllarındaki türüne bağlı olabilir. Ebeveynler arasındaki bağ, ailenin eğitim felsefesini şekillendiren faktörlerden biridir. Sağlıklı evlilik ilişkileri, çocuklara psikolojik güven hissi verirken, evlilikte mutluluğu ortaya çıkarır ve aileyi bir arada tutar (Zahhi, 2006). Ayrıca, evlilikteki anlaşma, çocuğun kendi ailesine ve dolayısıyla topluma olan güvenini artırır. Aile ilişkilerindeki ayrışma ve ev ortamındaki negatif etkiler suçlarla ilişkili pek çok vaka ile sonuçlanabilir. Bu, çocukların ailelerinden ve doğal çevrelerinden uzaklaşmalarına neden olur. Böylece yaşıtları ve akrabalarıyla iletişim kuramazlar. Bu koşullar, çocukları bağımlılık, öfke ve korku hissi ile doldurabilir, onlarda daha az toplumsal entegrasyona yol açabilir ve bunun neticesinde negatif davranışlar sergileyebilirler (Ismail, 1982).

3.9.9. Kardeş ilişkileri

Kardeşler arasındaki ilişkiler, bireysel gelişim üzerinde büyük bir etki yapar. Ebeveynlerin tüm çocuklarını ayrıcalık gözetmeden yetiştirmesi çocuğun psikolojik sağlığının büyümesine katkıda bulunur ve kardeşler arasındaki pozitif ve uyumlu ilişkileri besler. Fakat ebeveynlerin bir çocuğu diğerine tercih etmesi rekabeti,

kıskançlığı ve olumsuz duyguları tetikleyebilir. Ayrıca, kardeşlerin yaş olarak sıralaması aralarındaki ilişkileri hem negatif hem pozitif anlamda güçlendirebilir. Psikologlar bu yüzden kardeşlerin yaş olarak sıralamasının kişiliklerini nasıl etkilediğine odaklanmışlardır (Rabi', 1991).

3.9.10. Sosyal sınıf

Sosyal sınıf, çocuğun toplumsallaşması sürecinde önemli bir rol oynar. Bu alandaki pek çok çalışma farklı sosyal sınıflardaki aileler arasında çocuk yetiştirme tarzları arasındaki önemli farklılıkları göstermektedir. Sosyal sınıf, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarını, ebeveynlik biçimlerini ve yaşam görüşlerini etkiler. Sosyal sınıf aynı zamanda aile üyeleri için belirli rollerin ne olduğunu belirler ve bireylerin bu rolleri nasıl yerine getirmeleri gerektiğine dair kabuller yaratır (Zahhi, 2006).

3.9.11. Din ve inançlar

Ailelerin dini inançları ve değerleri, bireylerin yetiştirilme tarzlarını şekillendiren önemli faktörlerden biridir. Dini bağlılık aile içi ilişkilerin normlarının belirlenmesinde, ebeveynlerin çocuklara yaklaşımını ve onların eğitimini dini kalıplar üzerinden oluşturmada çok etkilidir. Ailelerin dini inançları, çocukların kendi ahlaki değerlerini oluşturup, benimsemelerinde, eğitimlerinin yönünü ve yaşam tarzlarını seçmelerinde öne çıkar (Al, 1990). Bu etki aileden alınan değerlerin yeni nesillere aktarılmasına sebep olabileceği gibi baskıyla verilen dini değerlere karşı çıkılmasına da kapı aralayabilir.

3.9.12. Aile yapıları ve kültürel seviyeler

Ailelerin çocuklarını yetiştirme kalıpları ailenin boyutu ve bileşimine, güç ve yetki dağılımına ve aile içindeki sosyal rollerin ve pozisyonların atanmasına göre

değişiklik gösterebilir. Ayrıca, ebeveynlerin ve kardeşlerin kültürel ve eğitim düzeylerindeki farklar, aile yaşamının dinamiklerini şekillendirmede önemli bir rol oynar (Al-Juhari, 1994). Özellikle eşlerin kendi aileleri arasındaki yapısal farklılık ve eşlerin kendi aralarındaki eğitim düzeyi ve kültürel farklılıklar çocukların yetiştirilmesinde hem olumlu hem olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu farklar çatışmalara neden olursa olumsuz kazanımlara, etkileşim ve kaynaşmaya neden olursa olumlu kazanımlara olanak sağlar.

3.9.13. Doğal çevre

Farklı doğal çevreler, çevre sakinlerine özgü alışkanlıklar, gelenekler ve değerler üretir. Temelde bu çevreler belirli davranışsal kalıplara uygun hareket ederler. Örneğin çöl ortamında sosyalleşme kırsal, banliyö veya kentsel çevrelerin ortamlarına göre önemli ölçüde farklılık gösterir (Kamel, 1996).

3.9.14. Kültür

Kültür, insan etkinliklerinden, geleneklerden, değerlerden, tutumlardan ve inançlardan kaynaklanan bilginin bütünüdür ve bireyler arasındaki etkileşimleri, toplumda kullanılan fikirleri, teknolojileri ve üretimleri içerir. Bireyler toplumsal gelişimleri sırasında, sosyal çevrelerindeki diğer yetişkinlerle olan etkileşimleri yoluyla bu kültürel bileşenleri içselleştirirler. Kültür, farklı kültürel senaryolardan ve sürekli sosyal etkileşimlerden oluşan birçok faktör yoluyla hem bireysel hem de toplumsal kimlik oluşturmada derin bir etki yapar. Bu sosyal bağlamlarla bireyler kültürel öğeleri içselleştirir ve uygularlar. Böylece sosyal öğrenme veya sosyal yetiştirme sürecini gerçekleştirir (Zahhi, 2006).

Her medeniyet kendi özgün kültürel dokusuna sahiptir ve araştırmacılar, sosyal yetiştirme sürecini etkileyen en önemli kültürel bileşenler veya yönler üzerine odaklanırlar. Bu unsurlar grup büyüklüğü, kültürel baskılar, geleneklerin korunması, güç yapıları, kontrol sistemleri ve kültürel etikler gibi faktörleri içerir (Zahhi, 2006).

3.9.15. Modern iletişim araçları

Yakın tarihe kadar aile, bireyin kültürel kimliği, bakış açısı ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin dinamikleri üzerinde büyük bir etki yapmaya devam etmiştir. Fakat bu ailevi işlevlerin birçoğu artık dijital platformlar, mobil telefonlar ve elektronik medya tarafından yerine getirilmektedir. Bu teknolojik ilerlemeler aile içindeki doğrudan kişiler arası etkileşimleri değiştirmiş, farklı nesiller arasında daha fazla kuşak farkını beraberinde getirmiş ve bazen de bu teknolojilerin etik olmayan kullanımına yol açmıştır (Al, 1994).

3.9.16. İşsizliğin yaygınlaşması

İşsiz bir baba, ailesinin maddi ihtiyaçlarını karşılamak için işe yetemediği takdirde, aileyi mahrumiyet riskine sokar. Bu durum ailenin, meşru veya yasal yollarla gelir elde etmesini zora sokarak alternatif meşru ve yasal olmayan maddi destek yolları aramasına neden olabilir (Al, 1994).

3.9.17. Çocuk cinsiyeti (erkek veya kız) ve doğum sırası

Cinsiyet rollerinin farklı olması nedeniyle, genellikle erkek çocuklardan liderlik ve bağımsızlık sorumluluklarını üstlenmesi beklenirken, özellikle Doğu toplumlarında kız çocuklarından geleneksel cinsiyet rollerine uygun olarak itaatkarlık ve saygı özelliklerini sergilemeleri küçük yaşlardan itibaren öğretilir. Kız çocuklarının liderlik, sorumluluk ve karar verme konularında daha az sorumluluk almaları olasıdır. Sonuç olarak, dişi itaat prensiplerine dayalı sosyal yetiştirme, öz benliği engelleyebilir ve kişilik gelişimini etkileyebilir (Al, 1994).

4. SONUÇ

Yıllar içinde, çeşitli faktörlerin etkisiyle, Irak ailesi önemli sosyal ve kültürel değişimlere tanık olmuştur. Bu değişimler aile yapısı ve sosyal destek sistemlerine hem olumlu hem de olumsuz biçimde yansımıştır. Bu değişimlerin arkasındaki ana nedenlerden biri Irak'ta siyasi istikrarsızlık ve sürekli çatışmaların olmasıdır. Bu çatışmalar ve tekrarlayan iç savaşlar ailelerin yerinden edilmesine, kayıplara ve altyapının tahrip edilmesine neden olmuştur. Bu durum Irak ailesinin yapısının ve sosyal destek sistemlerinin çözülmesine yol açarak Irak ailesini olumsuz biçimde etkilemiştir. Ayrıca Irak'taki geleneksel sosyal ve kültürel değerler, cinsiyet rolleri, sosyal hiyerarşi ve dini inançlar bireysel özgürlüklerin önüne geçmiştir. Bu değerler ve gelenekler, bazen bireylerin kendilerini özgürce ifade etme ve kişisel hedeflerini takip etme yeteneklerini olumsuz etkilemiştir. Bazen de hızla değişimlerle gelen sosyal çözülme ve sosyal düzensizlikte kalkan görevini yerine getirmiştir. Değişim ve düzen arasında dengenin sağlanamadığı durumlarda hem bireysel hem de toplumsal norm ve değerler çözülmeye uğramıştır.

Genel olarak, Irak ailesi büyük ölçüde değişen bir toplumsal ve kültürel bağlamda yaşamaktadır. Bu durum ailenin iç dinamiklerini ve aile üyeleri arasındaki ilişkileri etkilemektedir. Bu değişimlerde küreselleşme, teknolojik gelişmelerle kendini gösteren sosyal medya ve ağ sistemleri dışsal faktördür. İçsel faktörler arasında ise siyaset, ekonomi, kültür, din ve eğitim gibi kurumların çözülmesi vardır.

Bu bağlamda Irak ailesinin maruz kalmış olduğu kültürel ve sosyal değişikliklere karşı bazı önemli önerilerde bulunulabilir. Öncelikle eğitim kurumlarının toplumun yaşadığı değişikliklere uyum sağlayacak şekilde ve bireylere pozitif biçimde rehberlik etmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra dini kurumlar toplumsal ve kültürel değişimlerin getirdiği riskleri azaltmak için dini eğitim ve bilinçlendirmeyi genişletmeli ve toplum içinde daha etkili olmalıdır. Sonuçta, ailelerin bu değişikliklerle başa çıkabilmeleri ve geleneksel değerleri sürdürebilmeleri için desteklenmeleri önemlidir. Bu, Irak toplumunun temel yapı taşı olan ailelerin geleceği için kritik bir konudur.

KAYNAKÇA

- Abdulkhalik, A. (1999).Küreselleşme: Kökenleri, Yan Dalları ve İşlemesi. *Alef Magazine*, 2(28) s. 39.
- Abdülvehhab, N. (2012). *Eğitim Sosyolojisi*. Umman: El Barudi Yayınları.
- Abdurrahim, S. M. S. (2013). *Çağdaş Irak Tarihi Sosyolojisi*. Bağdat: Mizutamya Yayınları.
- Abu Zeid, A. (1965). *Sosyal İnşa*. Al-Dar: Al-Qawmiyya Basım ve Yayıncılık.
- Al, N. I. (1990). *The Child, Family, and Society*. Umman: Dar al-Fikr Publishing and Distribution.
- Al, S. A. (1994). *The Child and Social Development*. İskenderiye: Dar al-Ma'rifah.
- Al-Atiyah, F. (1979). *Medeniyet ve Sosyal Değişim ve Bunun Arap Körfezi Bölgesinde Ulusal Kalkınmaya Kadın Katkısı*. Bağdat: Rehber Basımevi.
- Al-Attiya, F. (1983). *Kadın ve Sosyal Değişim*. Bağdat: Arap Araştırma ve Çalışmalar Enstitüsü Yayınları.
- Al-Aysuli, R. A. (1980). *Sosyal Gelişim Psikolojisi*. İskenderiye: Dar Al-Fikr Al-Jami,
- Al-Bayati, J. A. (1979). Arap Körfezi'nde Çocuğun Sosyal Gelişim Özellikleri. *Al-Amal Al-Markazi*, (1) s.11.
- Ali, I. H. (2002). Bilgi Teknolojisinin Sosyal Boyutları: Kalar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Alan Araştırması. *Karkuk Üniversitesi Beşeri Bilimler Dergisi*, (3).
- Al-Hasan, M. (1983). *Sosyal İnşa ve Sınıflar*. Beyrut: Dar Al-Tiba.
- Al-Hasan, M. I. (1981). *Aile, Toplum ve Evlilik*. Beyrut: Dar Al-Talai'a for Printing and Publishing.
- Al-Jazouli, Y. A. M. (2014). *Peygamberlik Nitelikleri ve Birey ve Toplum İyileştirme Üzerindeki Etkileri*. Beyrut: Daru'l-Maaref Yayınları.
- Al-Juhari, A. (1983). *Sosyoloji Sözlüğü*. Kahire: Nahdat Al-Sharq Kütüphanesi.
- Al-Juhari, M. (1994). *The Child and Social Development*. İskenderiye: Dar al-Ma'rifah al-Jami'iyah.
- Al-Juhari, M. (2007). *Sosyolojiye Giriş*. Beyrut: Al-Khulood for Printing.
- Al-Khawli, S. (1974). *Değişen Dünyada Aile*. Mısır: Genel Kitap Kurumu.

- Al-Khawli, S. (1989). *Aile ve Aile Hayatı*. İskenderiye: Alexandria Üniversitesi Bilgi Yayınları.
- Al-Niyal, M. (2002). *Sosyal Gelişim*. İskenderiye: Dar al-Ma'rifah al-Jami'iyah.
- Al-Nouri, Q. (1994). *Bir Kalkınma Projesi Olarak Aile*. Bağdat: Genel Kültür İşleri Yayınevi.
- Al-Othman, W. (2002). *Antropolojiye Giriş*. Suriye: Al-Ahali Basım ve Yayıncılık.
- Al-Salih, M. (1999). *Kapsamlı Sosyal Bilim Terimleri Sözlüğü*. Riyad: Al-Alam Al-Kutub Press.
- Al-Ta'i, A. (2011). *Çocuk Kültürü: Kimlik ve Küreselleşme Arasında*. Umman: Muskat Kültür Kulübü Yayınları.
- Al-Toubi, O. M. (1996). *Toplumsal Değişim*. İskenderiye: Mısır Bilgi Enstitüsü.
- Al-Toumi, M. O. (1971). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Beyrut: Dar al-Thaqafah.
- Al-Wardi, A. (2015). *Modern Irak toplumu Üzerine Bir İnceleme*. Beyrut: Rönesans Basım ve yayın Evi.
- Al-Yasiri, F. (1997). Bilgi ve Kültürel Akış. *Kültürel Duruş Dergisi*, 2(8) s. 15.
- Al-Zayyoud, M. (2006). *Gençlik ve Değişen Dünyada Değerler*. Umman: Şuruk Yayınları.
- Al-Zghayr, M. S. (2008). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Televizyon ve Sosyal Değişim*. Beyrut: Dar Al-Sharq Yayınları.
- Badawi, Z. A. (1977). *Sosyal Bilimler Terimler Sözlüğü*. Beyrut: Lübnan Kütüphanesi.
- Barkat, H. (1996) *Çağdaş Arap Toplumu, Sosyal Keşif Araştırması*. Lübnan: Arap Birliği Çalışmaları Merkezi Yayınları.
- Cevad, A. H. (2014). *2003 Sonrası Irak Ailesinde Değer Değişiklikleri*. (Yüksek Lisans Tezi) *Kadisiyah Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*.
- El Caburi, S. (2010). *Sosyal Medya*. Ürdün: Usame Yayınları.
- El-Hasan, M. E. (2004). *Sosyal Teoriler, İlköğretim Öğrencilerine Dersler*. Bağdat: Bağdat Üniversitesi Yayınları.
- El-Hışab, M. (1966). *Aile Sosyolojisi*. Al-Dar: Al-Qawmiyya Matbaa ve Yayıncılık.
- El-Kasir, A. M. (1984). *Aile Sosyolojisi*, Bağdat: Bağdat Üniversitesi Yayınları.
- El-Kubaysi, F. A. (1995). *Irak Toplumunun Dayanıklılığını Güçlendirmede Sosyal Güvenlik*. (Doktora Tezi) *Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*.
- El Ömer, H. M. (2004). *Sosyal Değişim*. Ürdün: Şuruk Yayınları.

- El-Saati, H. (1962). *Teknoloji ve Toplum*. Kahire: El-Ma'rifa Yayınları.
- Gabari, S. M. (1983). *İslam Toplumlarında Sosyal Hizmet ve Gençlik Bakımı*. İskenderiye: Modern Üniversite Ofisi.
- Ghaith, A. (1967). *Sosyoloji ve Sistemler*. Beyrut: Al-Maaref Yayınevi.
- Hafız, A. N. (2015). *Bilgi Devrimi ve Toplumunu Nasıl Değiştirdiği*. Bağdat: Bağdat Üniversitesi Yayınları.
- Halil, İ. V. (1999). *Televizyonun Ailenin Değerleri Üzerindeki Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi) Bağdat Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.
- Hamza, M. K. (2004). *Aile Sosyolojisi, İlköğretim Öğrencilerine Dersler*. Bağdat: Bağdat Üniversitesi Yayınları.
- Hassan, M. (1967). *Aile ve Sorunları*. Beyrut: Daru'l-Maaref Yayınları.
- Hatim, H. A. (2012). Değişen Iraklı Ailesinde Baba Otoritesi. *Al-Ustad İnsan Bilimleri Dergisi*, (203).
- Ihsan, M. (1993). *Sosyolojiye Giriş*. Beyrut: Dar Al-Nashr wal-Tiba.
- Ismail, A. E. M. (1982). *Arab Family's Social Development: How to Raise Our Children*. Kahire: Dar al-Nahdah al-Arabiyah.
- İbrahim, N. E. (1971). *Irak'ta Gençlerin Göç Etmeleri Olayı*. Bağdat: Sosyal ve Ceza İncelemeler Ulusal Merkezi Yayınları.
- Jawad, A. H. (2014). *2003 Sonrası Irak Ailesinde Değer Değişiklikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). *Al-Qadisiyya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi*.
- Kamel, M. O. (1996). *İnsan Davranışları*. Bağdat: Dar al-Kutub el-İlmiyyah.
- Kamel, T. (2000). Küreselleşme ve Arap Entitelerinin Geleceği. *Stratejik Perspektifler Serisi*, (1) s. 13.
- Khairy, A. M. (1985). *Bazı Ürdün Çekirdek Ailelerinde Sosyal İlişkiler*. Ürdün. (Basım evi kayıtlı değil)
- Lehmann, O. (2004). *Yirminci Birinci Yüzyılda Felsefenin Geleceği*. (M. M. Muhammed Çev.) Kuveyt: Kültür ve Sanat Ulusal Konseyi Bilgi Dünyası Serisi.
- Ma'ati, A. M. H. (2003). *Aile ve Çocuk Sorunları*. Kahire: Al-Sahar Yayınları.
- Mansour, A. S. M. A. (1987). *Ailenin Arap Toplumlarında Sosyal Düzenin Bir Aracı Olarak Rolü*. Riyad: Arap Güvenlik ve Eğitim Araştırmaları Merkezi.
- Mansour, R. A. H. (2013). *İnsan İnşası*. Amman: Ümmetler Yayıncılık.

- Mitchell, D. (1980). *Sosyoloji Genel Sözlüğü*. (E. M. Muhsin Çev.). Bağdat: Al-Rashid Yayınları.
- Mu'ash, M. (2002). Bilişim: Düşünceyi Sızdırma ve Benliği Yıkma. *Al-Naba Dergisi*, (51) s. 33.
- Muhammed, A. M. (2009). *Sosyal Hizmet Bakış Açısından Ailenin ve Çağdaş Çocukluğun Fenomenleri ve Sorunları*. İskenderiye: Modern Üniversite Ofisi.
- Mutarad, J. A. (2016). Sosyal ve Ekonomik Değişimlerin Irak Köy Ailesi Üzerindeki Etkileri: Alan Çalışması. *Irak Eğitim ve İnsan Bilimleri Temel Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), s.10.
- Omar, M. (1996). *Toplumsal Değişim*. Kahire: Mısır Bilgi Enstitüsü.
- Omar, K. M. (2000). *Aile Sosyolojisi*. Umman: Dar Al-Sharq Yayınları.
- Oman, M. S. (2009). *Aile İstikrarı ve Birey ile Toplum Üzerindeki Etkisi*. İskenderiye: Cemiyet Gençliği Vakfı Yayınları.
- Rabi', M. (1991). *Çocuğun Duyguları: Çocukluk ve Sosyal Gelişim Üzerine Bir Çalışma*. Fas: Moroccan Printing and Publishing Company.
- Saad, A. İ. (1983). *Toplum ve Siyaset (Uygulamalı Bir Çalışma)*. İskenderiye: El-Maaref Yayınları.
- Sakina, A. H. N. ve Khedr, R. A. M. (2011). *Aile İlişkileri ve Sorunları*. İskenderiye: Dar Al-Fikr Yayınları.
- Samir, H. (2002). Bilgi Devrimi: Sonuçları ve Perspektifleri. *Şam Üniversitesi Dergisi*, 1(18) s. 234.
- Shakara, A. A. (1975). *Hobhouse'un Sosyal Kalkınma Teorisi ve Irak Kabile Toplumu Kalkınma Politikalarına Uygulanması*. Bağdat: Dar Al-Salam Matbaası.
- Spalla, Y. N. (1981). *Medya Araçlarının Kadının Gelişimindeki Rolü, Irak Kadınının Gelişimine Yönelik Bir İnceleme*. Beyrut: Al-Khulood for Printing.
- Şaban, K. S. (1984). *Uyuşturucu Suçları*. Bağdat: El-Adib Matbaası.
- Şehab, A. S. (2009). *Ailenin Sorunlarıyla Başa Çıkmada Demokrasinin Rolü*. (Doktora Tezi) Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Şerabi, H. (1993). Arap Ailesinde Ebeveyn Otoritesi ve Toplum Üzerindeki Etkileri. *Al-Haqiqa Dergisi*, (43).
- Qabari, I. (1989). *Sosyal İnşa İlkeleri*. İskenderiye: Minaşat Al-Maaref.

- Qanous, M. S. (2000). *Sosyoloji Araştırmaları*. Beyrut: Arap Rönesansı Basım ve Yayıncılık.
- Zahai, A. (2006). *Eğitim ve Toplumsal İnşa*" Al-Rashidan: Wael Publishing and Distribution.
- Zehran, S. A. H. (1977). *Sosyal Psikoloji*. Kahire: Al-Alam Al-Kitab Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

- Al-Alaf, A. A. "Aile İlişkilerinde İletişim Tarzını İyileştirme" AI-alaf@homall.com. adresinden 01/04/2022 tarihinde erişildi.
- Aali, H, "Küreselleşme ve Sosyal Gelişim," www.family/innovation.com._Erişim tarihi: 01/04/2022.
- Ali, F. W. "Küreselleşme ve Sosyal Eğitim" wnn2002@yahoo.comm. Erişim tarihi: 01/04/2022
- Al-Rubaie, K. A. A. " ocuk Müslüman: Kültürel Miras ve Dönemin Küreselleşme Tehlikesi Arasında" <http://www.gulfkids/ar/index.php/action=show-res&tid=68&topic-id>. Erişim tarihi: 01/04/2022.
- Khayari, R. "İşlam Kültürü ve Aile Eğitimi: Biskra şehrinde Bir Alan  alışması" <http://www.elganna.com>. Erişim tarihi: 01/04/2022
- "Küreselleşme ve Sosyal Oluşum" / Yazar: Noor al-Islam / Kaynak: Arab Sprouts Forum / Sosyal ve Eğitim Bilimleri / www.shaharat.net._Erişim tarihi: 01/04/2022.
- "Toplumun Tanımı Dil ve Terim Olarak" <https://mawdoo3.com/>. Erişim tarihi: 01/04/2022.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	
Adı Soyadı	Ali Najeeb Hamad HAMAD
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Tikrit Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Sosyoloji Bölümü

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sosyoloji

SERTİFİKALAR

1-

İLETİŞİM

Adres	
E-posta	

